

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 12/1 2023 s. 443-472, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

KUZEY MAKEDONYA'DA TÜRK VARLIĞI VE GÜNÜMÜZ VARLIK MÜCADELESİNE KISA BİR BAKIŞ

Zeynel ÖDEMİŞ*

Geliş Tarihi: Temmuz, 2022

Kabul Tarihi: Ocak, 2023

Öz

Makedonya toprakları üç parçaya ayrılmış bir coğrafyadır. Günümüzde bu üç parçadan biri olan ve Sırp Hırvat krallığına kalan bölüm bağımsızlığını alarak devlet kurabilmiş ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti adını almıştır. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti coğrafi olarak Balkanların kalbi sayılabilecek bir konuma sahip olup 25 bin km²'lik küçük bir ülkedir. İki milyon nüfusa sahip bu ülke Türklerle beraber çok farklı milletten oluşan bir kültür mozaiği özelliği taşımaktadır.

Günümüzde, ülkedeki Türk toplumu anadilde eğitim hakkını elde etmiş, yeni yeni ayaklarının üzerine durmaya çalışan Türk edebiyatının yanında Türkçe basın yayın faaliyetlerine de başlamış olmalarına rağmen eğitim başta olmak üzere sorunlarını tam olarak çözememişlerdir. Ülkedeki Türkler kurdukları siyasi partiler vasıtasıyla siyasi sistemde söz sahibi olmaya çalışırken çeşitli sivil toplum örgütleri ile kültürel varlıklarını da devam ettirmeye çalışmaktadırlar.

Çalışmada Kuzey Makedonya coğrafyasında yaşayan Türk toplumunun yakın tarihi ve günümüzdeki varlıkları hakkında bilgi edinilmesi amaçlandı. Kuzey Makedonya Türk toplumunda dil ve edebiyatın durumu ile kültürel faaliyetler hakkında bilgi verilerek Türklerin diğer toplumlar içerisindeki durumlarını incelemek de çalışmanın amaçlarından biri oldu. Bu nedenle bir taraftan yazılı kaynak taraması yapılırken diğer taraftan da saha çalışması yapıldı. Kuzey Makedonya'nın belli başlı yerleşim yerleri ziyaret edildi. Kaynak kişilerle görüşülerek ses ve görüntü kaydı alındı. Bazı kamu kurum ve kuruluşları da ziyaret edilerek arşiv çalışması yapılmaya çalışıldı.

Anahtar Sözcükler: Makedonya, Kuzey Makedonya, Türk varlığı, Türk edebiyatı, Türk halk inanışları.

A BRIEF LOOK AT THE EXISTENCE OF THE TURKS IN NORTHERN MACEDONIA AND THE EXISTENTIAL STRUGGLE IN MODERN DAY

Abstract

Macedonia is geography, its lands have been separated into three pieces. In the modern day, one of those pieces which belonged to the Serbian and Croatian Kingdoms; was able to get its independence and found a state then this state took the name "Northern Macedonia". The Republic of Northern Macedonia is geographically located in the heart of the Balkans; hence it has

* Dr. Öğr. Üyesi; Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, zeynel.odemis@giresun.edu.tr

25 thousand km² of acreage it is a small state. With a two million population, this country can be named a cultural mosaic with its cosmopolitan population including the Turks.

Today, the Turks in the country have 'education in native language' right, and recently both Turkish literature and Turkish press actions are growing stronger, however, the Turks could not solve their problems totally, like education which is the most important. On the other hand, the Turks in the region tried to have a voice in the political system via the political parties they founded while various non-governmental organizations were trying to keep their cultural existence in the country.

This study aims to get information about Turkish society's recent history and present existence, settled in Northern Macedonia. By giving information about language and literature positions and cultural activities in Northern Macedonia Turkish society, investigating the positions of the Turkish people in other societies became one of the aspects of the study. Hence, while running down a literature review, a field study was done, also. Certain settlements of Northern Macedonia were visited. Meetings were held with the local people who took place as one of the sources of the study and both visual and audial records were taken. By visiting some institutions and organizations it is tried to carry on an archive study

Keywords: Macedonia, Northern Macedonia, the existence of Turks, Turkish literature, Turkish folk beliefs.

1. Giriş

Kuzey Makedonya, Osmanlı Devleti'nin vilayet-i selase olarak adlandırdığı ve dolayısı ile imar ve iskanda öncelik verdiği Üsküp, Manastır ve Selanik şehirlerinden ikisine sahiptir. Ülkenin başkenti Üsküp 1392 tarihinde yani İstanbul'un fethinden 60 yıl önce Türk toprağı olmuştur. Hâlen ülkenin önemli şehirlerinden biri olan Manastır modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de bir dönem eğitim aldığı Askeri İdadi'ye sahip olup konsololar şehri olarak bilinmektedir. Diğer taraftan Kuzey Makedonya, TİKA tarafından restore edilerek anı evine çevrilen Atatürk'ün baba ocağının bulunduğu Kocacık köyüne ve daha yüzlerce Türk izini taşıyan gerek dinî gerekse de sosyal ve sivil yapıya sahiptir. 2 milyon nüfusa ve 25 bin km² toprağına sahip bu küçük ülke Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan ve Kosova ile çevrili olup konumu itibari ile adeta Balkan coğrafyasının kalbinde bulunmaktadır. Ülke Türklerin yanı sıra Makedon, Arnavut, Çingene, Ulah, Sırp, Torbeş, Boşnak vb. farklı etnik ve dini yapıya sahiptir.

Osmanlı'nın da Makedonya olarak adlandırdığı coğrafya Balkan Savaşları sonucunda Yunanistan, Bulgaristan ve Sırp Krallığı arasında üçe ayrılmıştır. Sırp krallığına kalan bölüm sonraki dönemde Yugoslavya içerisinde yer almış ve sonrasında Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte 1991'de bağımsızlık ilan etmiştir. Bağımsızlık sonrası ülke bir taraftan Yunanistan ile isim sorunu yaşamış diğer taraftan da Arnavut milliyetçiliğinin etkisi ile iç çatışmaya sahne olmuştur. Büyük oranda çözülen bu sorunların yanında farklı milletlerden oluşan bu ülkenin komşularının çeşitli nedenlerle ülkenin iç işlerine karışmaya çalışmaları gerek ülke için gerekse de Balkanlar için bir tehdit olarak durmaktadır.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti için gerek tarihî gerekse de coğrafi olarak önemli bir yere sahip olmasının yanında ülke nüfusunun %3.98'ini (Yeni Balkan, 30.04.2022) oluşturan Türk nüfusunun varlığı nedeniyle de farklı bir öneme sahiptir. Ancak ülkedeki bu Türk nüfusu bir taraftan düşük doğum oranları diğer taraftan da ekonomik

nedenlerden dolayı oluşan göçler yüzünden giderek azalmaktadır. Diğer taraftan ülkedeki Türk siyasi yapısının üç ayrı parti tarafından temsil edilmesi Türk toplumunun ülke siyasetinde hak ettiği değeri bulamamasına sebep olmaktadır. Doğal olarak bu siyasi partilerle ilintili olarak kurulan pek çok Türk sivil örgütü de bir türlü istenilen başarıyı elde edememektedir. Makedon yönetiminin Müslüman Makedon olarak kabul ettiği ancak kendilerini Türk olarak tanımlayan ve Türkçe bilmeyen Torbeşler ile birlikte bir kısmının kendisini Türk asıllı saydığı Müslüman Çingeneler de ülkede incelenmesi gereken ayrı bir konu olarak durmaktadır. Bu iki topluluk kendilerini Müslüman Türk olarak kabul ettiklerinden dolayı Türkiye Cumhuriyetinden bir beklenti içerisine girmektedirler. Bu çalışmada Kuzey Makedonya’da Türk varlığını ve günümüz varlık mücadelesini genel hatları ile inceledik. Bu amaçla Giresun Üniversitesinin desteklediği SOS-BAP-A-140316-98 nolu proje kapsamında saha çalışması yapmak üzere Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ziyaret edildi. Saha çalışması sırasında Üsküp, Gostivar, Vrapçište, Tetova(Kalkandelen), Kırçova, Struga, Ohrid, Debar (Debre), Kocacık, Novak, Banitsa, Bitola (Manastır), Resne, Prilep, Veles (Köprül), Veles vb. pek çok yerleşim yeri ziyaret edildi ve buralarda kaynak kişilerle görüşüldü. Yine çalışma sırasında Türklerin oluşturdukları sivil toplum örgütlerinin yanı sıra zaman zaman da devletin resmî kurumları ile görüşüldü.

Bu çalışmada Kuzey Makedonya coğrafyasında Türk varlığının tarihi geçmişi hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra günümüzde ülkede bulunan Türk nüfusunun durumu hakkında bilgi verilmeye çalışıldı. Türklerin ülkedeki siyasi yapılanması, Türkçe basın yayın hayatı ve Türk edebiyatı, Türkçe eğitim, Türkçenin durumu ülkede bulunan Türklerin gelenek ve görenekleri hakkında bilgi vermeye çalışıldı.

2. Makedonya Bölgesi ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin Kuruluşu

Makedonya bölgesi Yunanistan, Bulgaristan, Kosova ve Arnavutluk Cumhuriyetlerinin bir kısmını ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin tamamını kapsayan Balkanlardaki bölgenin genel adıdır. Bu bölge Osmanlı yönetiminde Selanik, Manastır ve Üsküp vilayetlerinden oluşan “Vilayet-i Selâse” şeklinde adlandırılmakta idi.

Birinci Kosova savaşı (1389) ile Türk yurdu olan bu topraklar altı yüz yıla yakın bir süre Osmanlı himayesinde kalmıştır. Nihayetinde de II. Balkan Savaşı sonunda (1913) imzalanan Bükreş Antlaşması ile Makedonya bölgesi Yunanistan, Bulgaristan ve Sırp-Hırvat Krallığı arasında üç parçaya bölünerek Osmanlı’nın himayesinden çıkmıştır. Bu anlaşmaya göre Selanik merkezli Ege Makedonya’sı Yunanistan’a, Prin Makedonya’sı Bulgaristan’a ve bugünkü Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’ni oluşturan Üsküp merkezli Vardar Makedonya’sı ise Sırbistan’a bırakılmıştır (Erol, 2017, s. 284).

Vardar Makedonya’sı 1945 yılında Yugoslavya Federal Cumhuriyetine dâhil olarak Yugoslavya’nın kurucusu olan altı devletten biri olmuştur. Artık yeni adı Makedonya Sosyalist Cumhuriyetidir. Bu cumhuriyet de 8 Eylül 1991’de yapılan referandumla Yugoslavya’dan bağımsızlığını ilan etmiş ve anayasal olarak Makedonya Cumhuriyeti (Erol, 2017, s. 286) adını almıştır.

Bulgaristan, Sırbistan, Kosova, Arnavutluk ve Yunanistan cumhuriyetleri ile çevrili bulunan Makedonya Cumhuriyeti’nin yeni anayasasına göre devleti kuran asli unsur olarak Makedon milleti kabul edildi. Başta Arnavutlar olmak üzere Türkler vb. unsurlar ise azınlık olarak kabul edildi. Bu durum Makedonya’yı oluşturan milletler arasında rahatsızlık oluşturdu.

Özellikle Arnavutların öncülüğünde iç çatışmalar başladı. Yaşanan bu çatışmalar sonucu 2001'de Ohri şehrinde Makedon ve Arnavutlar arasında yapılan bir anlaşma ile Arnavutlar da Makedonya'nın asli kurucu unsuru olarak kabul edildi. Diğer milletler ise her ne kadar Makedonya Cumhuriyeti'nin bir parçası sayılsalar da azınlık olarak görülmelerinden öteye gidemedi (Çayırılı, 2017, s. 320).

Yugoslavya'dan bağımsızlığını herhangi bir çatışmaya girmeden kazanmış olmasına rağmen Makedonya Cumhuriyeti özellikle Yunanistan'ın olumsuz tavırları ile karşı karşıya kaldı. Yunanistan kendi elinde bulundurduğu Ege Makedonya'sını bahane ederek başkenti Üsküp olan bu cumhuriyetin Makedonya Cumhuriyeti olarak adlandırılmasına karşı çıktı. Bunun için de Makedonya aleyhinde uluslararası arenada olumsuz faaliyetlerde bulunurken bir taraftan da kendisi Makedonya'ya karşı çeşitli yaptırımlar uyguladı. Yunanistan'ın bu politikalarından dolayı Makedonya Cumhuriyeti Birleşmiş Milletlere Eski Yugoslavya Toprağı Makedonya Cumhuriyeti (FYROM) adıyla üye olabildi. Bu isim sorunu Makedonya ve Yunanistan arasında 2018 yılının 17 Haziran gününde imzalanan antlaşma sayesinde Makedonya Cumhuriyeti ismini Kuzey Makedonya Cumhuriyeti (Ayhan, 2019, s. 2015) olarak değiştirmesi ile son buldu.

2.1. Kuzey Makedonya'nın Nüfus Yapısı ve Türk Nüfusunun Dağılımı

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti yüzölçümü 25,333 km² sahiptir. Bu yüzölçümü küçük ülkede en son nüfus sayımı 2021'in eylül ayında yapıldı. Ancak ülkenin çok milletli ve kültürlü oluşu, farklı din ve mezheplerin de varlığının yanı sıra her milletin kendi nüfus oranında devlet kademesinde kendine yer bulması gibi sebeplerden dolayı sayım sonuçları ancak 30.03.2022 tarihinde açıklanabilmektedir. Bu sayım sonuçlarına göre ülkenin nüfusu 2 milyon 97 bin 319 kişidir (Yeni Balkan, 30.04.2022).

Bu nüfus ülkede yaşayan milletlere orantılandığında %54.21 Makedon, %29.52 Arnavut, %3.98 Türk, %2.34 Çingene, %1.18 Sırp, %0.87 Boşnak ve % 0.4 Ulah şeklinde dağılmaktadır. (Yeni Balkan, 30.04.2022).

Diasporada (yurt dışında) bulunan 258 bin 932 Kuzey Makedonya vatandaşının etnik topluluklara göre dağılımı şu şekildedir; 171 bin 982 Arnavut (yüzde 66,42), 63 bin 572 Makedon (yüzde 24,55), 12 bin 368 Türk (yüzde 4,78), 2 bin 639 Roman (yüzde 1,02) 2 bin 97 Boşnak (yüzde 0,81) (Yeni Balkan, 30.04.2022).

Her ne kadar konumuz Kuzey Makedonya'daki Türk nüfusu olmasa da bu verilerde dikkat çeken bir husustan da bahsetmek gerekir.

2022 verilerine göre ülkenin ana unsuru olarak görülen Makedonların nüfus oranı %54.21 olarak gözükmektedir. Bu da (yurt dışındakiler de dahil) 1 milyon 136 bin 871 kişi etmektedir. Bu oran 2002 yılında genel nüfus içerisinde % 64.17 (Gökdağ. – Karatay, 2017 s. 276) idi. Bu da bize yirmi yıl gibi kısa bir süre içerisinde Makedon nüfusunun genel nüfusun içerisinde hızla azaldığını göstermektedir. Bunun sebebi yurt dışına göç olarak gösterilebilir ancak yurt dışındaki Makedon nüfusu incelendiğinde yurt dışı nüfusunun ancak %24.55'ini Makedon nüfusunun oluşturduğu görülmektedir. Bizce burada asıl sorun Makedonların doğum oranlarındaki düşüşle birlikte Bulgaristan'ın komşu Makedon şehirlerinde uyguladığı politikanın da etkisi olarak gözükmektedir. Bulgaristan AB üyesi olma avantajını kullanarak özellikle Strumitsa gibi sınıra yakın Kuzey Makedonya şehirlerindeki Makedonlara Bulgar

vatandaşlığı vermektedir. Böylece AB üyesi olan Kuzey Makedonya eski vatandaşları AB ülkelerine rahatça ulaşabilmekte ve kendilerine ekonomik olarak daha rahat bir ortam sağlayabilmektedirler.

Ülkenin ana unsuru olarak görülen Makedon nüfusunun azalmasına karşılık ülkenin ikinci ana unsuru olan Arnavutların nüfusu hızla artmaktadır. 2002 yılında %25.17 (Gökdağ. – Karatay, 2017 s .276) olan Arnavut nüfus bugün ülkenin %29.52'sini oluşturmaktadır. Bunun yanında yurt dışındaki Kuzey Makedonya vatandaşlarının da %66.42'si de Arnavutlardan oluşmaktadır. Arnavut nüfusunun artışıdaki sebep hiç kuşkusuz doğum oranlarının yüksek olmasıdır.

Ülkedeki Türk nüfusunu incelediğinde 70 bin 961'i Kuzey Makedonya topraklarında 12 bin 368'i yurt dışında olmak üzere toplam 83 bin 329 kişilik Türk mevcudiyeti karşımıza çıkmaktadır. Ülkede hâlihazırda yaşamakta olan vatandaşların evde konuştukları ana dile göre nüfus dağılımına bakıldığında 62 bin 723 kişi evinde Türkçe konuşmaktadır (Yeni Balkan, 30.04.2021). Yani 8 bin 238 kişi kendini Türk olarak tanımlamakla beraber evinde Türkçe konuşmamaktadır. Bu kişilerin önemli bir kısmı kendilerini Türk olarak tanımlayan ancak yerel siyasilerin kendileri Makedon Müslümanları olarak tanımladığı Torbeşlerden başkası değildir.

Türk nüfusunun bazı şehir ve belediyelere göre dağılımına baktığımızda Plasnica Belediyesi %97.13, Merkez Jupa Belediyesi %77.93, Karbinci Belediyesi %25.06 ve Konçe Belediyesi %22.24 oranında Türk nüfusuna sahiptir. Böylece bu belediyeler Kuzey Makedonya anayasasına göre Makedonca ve Arnavutça'nın yanı sıra Türkçe'nin de resmî dil olarak kullanıldığı belediyelerdir.

Vrapçište Belediyesi %15,62, Dolneni Belediyesi %18.54, Pehçova Belediyesi %7.3, Studeničan Belediyesi %14.71, Demir Kapı Belediyesi %9.95, Lozovo Belediyesi %8.97, Sopište Belediyesi % 6.9 yüzdelik oranı ile Türk nüfusunun bulunduğu diğer belediyelerdir.

Türk nüfusunun şehir bazında dağılımı ve buldukları şehirde genel nüfus içerisindeki yüzledikleri incelendiğinde ise, Üsküp %1.68 (8 bin 524 kişi ile Türk nüfusu bulunan en kalabalık yerleşim yeri), Gostivar %12.71 (7 bin 597 kişi ile en kalabalık ikinci şehir), Debre %17.73 (2 bin 733 kişi) Radoviş %16.64 (4 bin13 kişi) Valandova %13.44, Resne %10.14, Ustrumca %7.83, Struga %6.81, Kırçova %6.44, Doyran %6.84, Ohri %3.56, İştıp %2.97, Tetova (Kalkandelen) %2.06, Veles (Köprülü) %2.14, Prilepe %1.54, Bitola (Manastır) %1.38, Kumanova %0.15 (Yeni Balkan, 30.04.2021) Türk nüfusuna sahip şehirlerdir.

3. Günümüzde Kuzey Makedonya'da Türk Varlığı ve Göçler

Genel olarak Makedonya ve Balkan coğrafyasında özelde de Kuzey Makedonya coğrafyasında Türk varlığını Osmanlı dönemi öncesi, Osmanlı dönemi ve günümüzde Türk varlığı olmak üzere üç dönemde incelemek mümkündür.

Bu coğrafyada Türk olarak ilk Hunlar boy göstermişlerdir. Hunlardan sonraki dönemlerde Avarlar, Bulgarlar, Oğuzlar, Kumanlar, Peçenekler ve Selçuklular bu bölgeye gelmişlerdir. Ancak bunların tamamına yakını zaman içerisinde Hıristiyanlaşıp Slavların içerisinde erimişlerdir (Turan, 1996, s. 21). Bu döneme ait elimizde pek fazla malzeme bulunmamaktadır. Bu sebeple bu dönemden kalma yer adları, söz varlıkları ve tarihî kalıntıların geniş çaplı araştırmaya muhtaç olduğu bir hakikattir.

Bölgeye Türk olarak en son yerleşen Osmanlılar dolayısı ile Müslüman Anadolu Türkleri olmuştur. I. Kosova Savaşı (1389) ile bölge Türk yurdu olmuş böylece İslamiyet de bölgede yayılmıştır. Kuzey Makedonya'nın başkenti olan Üsküp ise 6 Ocak 1392 tarihinde Türk yurdu haline gelmiştir (İnbaşı, 2017, s. 287). Her ne kadar bölgenin fethi çok daha önceden başlamış olsa da bu I. Kosova savaşı ile artık Osmanlı'nın Balkanlarda kalıcı olduğu görülmüş oldu.

İlk başlarda Moğol istilaları ve sonrasında oluşan güvenlik ve düzen sorunları nedeniyle Anadolu'ya sürekli bir Türkmen göç akını mevcuttu. Bu yeni gelen göçerler Osmanlı'nın iskan politikaları gereğince Balkanlarda yeni fethedilen yerlere yerleştirildiler. Diğer taraftan da yeni ve zengin topraklara yerleşmek isteyen fakir Anadolu köylüleri de Balkanlara göç etmişlerdir. Özellikle Orta Anadolu'dan ve Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe gibi sahil beyliklerinden bölgeye yoğun göçler (İnbaşı, 2017, s. 290) olmuştur. Sonraları ise Kuzey Makedonya'nın (Üsküp) fethi ile başlayıp Anadolu'dan bu bölgeye doğru olan ve 550 yıldan fazla Türk yurdu olan bu bölgeden göçlerin yönü Osmanlı'nın son dönemlerinde devletin zayıflaması ve özellikle de 1912-1913 Balkan Savaşları sonucu olarak tersine dönmüştür. Bu göçlerin çeşitli sebepleri olsa da etnik ve dinsel nedenlere bağlı olarak can ve mal güvenliğinin olmamasını ana sebep olarak görmekteyiz. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da 1923 ve 1939 yıllarında iki dalga halinde Anadolu'ya Türk göçü devam etmiştir. 1953'te Yugoslavya ve Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalan Serbest Göç Antlaşması ile üçüncü Türk göçü dalgası başlamıştır. Bu göçler neticesinde 1923-1990 tarihleri arasında Yugoslavya coğrafyasından 500 bin dolayında Türk'ün Anadolu'ya göç ettiği bilinmektedir (Zorbay, 2017, s. 324). Bu göçlerin önemli bir oranının da Kuzey Makedonya'dan olduğu bir gerçektir. Kuzey Makedonya'nın 8 Eylül 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesi ve ardından başlayan süreçte Anadolu'ya göçlerin seyri ve gerekçeleri değişmiş olsa da maalesef Türk göçü devam etmiş ve hâlen de devam etmektedir.

Kuzey Makedonya Türk nüfusu yaşanan yoğun göçler sonucu hızlı bir şekilde azalma göstermiştir. 1921'de 150 bin olan Türk nüfusu 1948 yılında 95,940 ve 1953 yılına gelindiğinde ise Türk nüfusu 203,938 kişi olarak tespit edilmiştir (Çayırılı, 2017, s. 316). Burada dikkat çeken husus 1921-1948 yılları arasında Türk nüfusunda azalma görülürken 1953 yılında Türk nüfusunda ciddi bir artış görülmesidir. Etnik ve dînî baskılar altında kalan Türk nüfusunun bir kısmı kendilerini nüfus sayımlarında Arnavut olarak göstermiştir. Böylece Türk nüfusunda azalma görülmüştür. Ancak 1953 yılında serbest göç antlaşması ile birlikte Türkiye'ye göç imkânının oluşması sonucu olsa gerek kayıtlarda Türk nüfusunun arttığı görülmektedir. Ayrıca bu sayıya diğer Müslüman azınlıkların da dahil olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kuzey Makedonya'nın bağımsızlık ilan ettiği 1991 tarihinde 97 bin civarında olan Türk nüfusu 2022 yılı sayımında 83 bin 329'a düşmüştür. Ülkedeki tüm azınlıklarda da görülen nüfustaki bu hızlı düşüş verilerine Makedonya'da yaşayan tüm azınlıklar gibi Türkler de itiraz etmektedir. Yerel Türk sivil toplum örgütleri gerçekte Kuzey Makedonya Türk nüfusunun 170 – 200 bin civarında olduğunu söylemektedir (Turan, 1996, s. 23).

Günümüzde Kuzey Makedonya'da bulunan Türk nüfusu hemen hemen ülkenin tamamına dağılmış durumdadır. Ancak ülkenin batısında özellikle Üsküp, Kalkandelen (Tetova), Gostivar, Vrapçište, Jupa, Ohri, Struga, Resne gibi şehirlerde Türk nüfusu daha yoğun olarak yaşamaktadır. Ülkenin doğusunda ise başta Ştip (İştîp), Strumica (Ustrumca), Radoviş, Vinica gibi şehirlerle birlikte ülke genelinin diğer belde ve köylerinde de Türkler dağınık

şekilde yaşamaktadırlar. Bu dengesiz nüfus dağılımı sonucu olarak batı bölgelerindeki Türkler kültürel hayatla beraber, dîni yaşamda, ana dilde eğitim hakkından faydalanma gibi sosyal imkanlardan ve devlet imkânlarından daha fazla yararlanmaktadır. Ülkenin doğusunda yaşayan Türkler ise buldukları köy ve kasabalarda nüfuslarının azlığından dolayı bu imkanlardan ya kısmen faydalanabilmekte ya da hiç faydalanamamaktadır. Bununla beraber batı bölgelerinde yaşayan Türkler genel olarak ticaretle, doğu bölgesinde yaşayan Türkler ise tarım ile uğraşmaktadırlar. Bu nedenle olsa gerek ülkenin batısında daha yaşayan Türkler ekonomik olarak diğer bölgede yaşayan Türklere nazaran daha güçlülerdir.

Kuzey Makedonya’da yaşayan Türk topluluğundan başka bu ülkede yaşayan ve kendilerini Türk kabul eden ancak Türkçe konuşamayan veya kısmen Türkçe konuşabilen Torbeşler ile büyük çoğunluğu Türkçe bilip bir kısmının kendini Türk olarak kabul ettiği Roman (Çingene) gibi iki topluluk daha mevcuttur. Torbeşler, Makedonya’da yaşayan ve ana dili Makedonca olan Müslüman bir topluluk olup kendilerini Türk olarak ifade etmektedirler. Torbeşlerin nüfusu hakkında elimizde tam bir bilgi yoktur. Her ne kadar 1991 yılı verilerinde 31 bin civarında gözüke (Dikici, 2017, s. 338) de sonraki yıllarda yapılan sayımlarda Torbeş başlığı altında bir topluluk gözükmemektedir. Bunun nedeni Makedon milliyetçilerinin dillerine bakarak Torbeşlerin Osmanlı zamanında Müslüman olmuş Makedonlar olarak görmeleridir. Nüfus sayımlarında Torbeş adıyla kendilerini kaydettirememiş olan bu topluluğun bir kısmı kendini Türk olarak bir kısmı da Müslüman Makedon olarak Makedon nüfusuna dahil olmuşlardır.

Torbeş kelimesinin kökeni hakkında farklı görüşler vardır. Buna göre kimi araştırmacılar bu sözcüğün “*Torbacılar*” kelimesinden geldiğini ileri sürmüştür. Buna göre *Torbeş* kelimesi *tor+baş’tan* gelen Türkçe bir kelimedir (Dikici, 2017, s. 335). Diğer bir görüş ise kelimenin aslının *Türkbaş – Türkbeş – (Torbaş) - Torbeş* (Kalafat, 1994, s. 17) olduğu şeklindedir. Yaşar Kalafat Torbeşler hakkında, bölgeye Göktanrı inancına mensup Türkler olarak geldiklerini ve sonraları bölgedeki semavi dine mensup olduklarını belirtip en son da Müslüman oldukları görüşünü açıkladıktan sonra Torbeşlerin Balkanlara yayılmış olan Pomak Türklerinin Makedonya’daki adıdır görüşünü ileri sürmektedir (Kalafat, 1994, s. 18). Kökenleri ile ilgili çeşitli görüşler bulunan bu topluluk bizce de İslamiyet’ten önce bölgeye yerleşmiş olan Göktanrı inancına sahip Türklerden başkası değildir. Bu topluluk uzun yıllar Sırp – Makedon toplumu içerisinde yaşamış ve dillerini kaybetmişlerdir. Bugün bu topluluğa yönelik yapılan çalışmalar bize eski Türklere kadar varan kültürel unsurların varlığını göstermektedir. Torbeşler bugün yoğun olarak ülkenin batı bölgesinde bulunan Kırçova şehri ve köylerinde yaşamaktadırlar. Halen Türkçe öğrenimi ve okullarda Türkçe eğitimi mücadelesini sürdürmektedirler.

Ülkede dikkat çeken bir başka topluluk ise Romanlar (Çingene)’dir. 2022 nüfus sayımına göre ülke nüfusunun %2.34’ünü bu topluluk oluşturmaktadır. Yoğun olarak Üsküp civarı olmakla beraber ülkenin hemen hemen tamamında dağınık halde yaşamaktadırlar. Bu topluluğun epey bir kısmı Türkçe konuşabilmekte olup Türkçe bilenlerin oranı ülkenin doğusuna doğru gittikçe artmaktadır. Çingene toplumunun kökeni hakkında farklı görüşler vardır. Ancak biz kendilerini, özellikle doğu bölgelerindeki bazı Çingenelerin, *Çenkeri Türk’ü* olarak tanımladıklarını biliyoruz. Zaten Yaşar Kalafat da yöreye yapmış olduğu ziyaret sırasında karşılaşmış olduğu bazı Çingenelerin kendilerini *Cenk Er Türk* oymağı olduklarını dolayısı ile kendilerinin *Çenkeri Türk’ü* olarak tanıttıkları tespitini yapmıştır (Kalafat, 1994, s.

17). Kökenleri veya isimleri ne olursa olsun bizce asıl olan kendilerini Türk hisseden ve kabul eden Torbeş ve Çingene (Çenkeri) topluluklarının kökenleri veya etnik yapılarından daha çok Türkçe ile olan ilişkileri ve kendilerini Türk olarak kabul etmeleridir.

3.1. Kuzey Makedonya’da Türkçe Yer Adları

Kuzey Makedonya coğrafyasında Türk varlığını Osmanlı’dan önce (İslamiyetten Önce) Türk Varlığı, Osmanlı Dönemi Türk Varlığı ve Günümüz Türk Varlığı olmak üzere üç döneme ayırmak mümkündür.

Osmanlı’dan önce Türk varlığı bilindiği gibi Hunlara kadar gitmektedir. Hunlardan sonra bu coğrafyaya Türk akınları hiç durmamış tarih boyunca devam etmiştir. Yine bilinen bir gerçektir ki bu dönemde bölgeye gelen Türkler genel olarak Slavlaşmış ve Hristiyanlaşmışlardır. Osmanlıların bölgeye gelişi tarihleri dikkate alındığında bu süre M.S. 450’li yıllardan 1400’lü yılların başına kadar uzun bir dönemi kapsamaktadır. Bu süre içerisinde doğal olarak bölgede pek çok yerleşim yeri kurmuş olan Türklerin bu yerleşim yerlerinin yanı sıra pek çok coğrafi unsura da isim vermiş olmaları gerekir.

Bugün elimizde Osmanlı öncesi bu bin yıllık dönemden “*Vardar, Kumanova, Şar (dağı)*” gibi birkaç isim ve Vardar nehri boyunca uzanan bazı mezarlık, kule, hisar vb. (Turan, 1996, s. 21) çok az sayıda kalıntı bulunmaktadır. Ayrıca Veles (Köprülü) şehrinin adı Kuman Türkçesinden geçmiş olup “pamuk bez” anlamında kullanılmaktadır. Makedonya’daki *Boyun* ve *Boyna* adları da Avar Türkçesinde “zengin” anlamında (Kalsın, 2016, s. 126) kullanılmıştır. Bu nedendir ki konu üzerine geniş çaplı araştırmalar yapılması ve Türklerin bu coğrafyadaki en eski izlerinin ortaya çıkartılması önemli bir ihtiyaçtır.

Osmanlı döneminde Müslüman Türklerin bölgeye yerleşmesi ile yapılan imar ve iskân politikaları sayesinde bölge tamamen Türkleşmiştir. Böylece bölgedeki şehir ve yer adları ya yeniden isimlendirilmiş ya da halihazırdaki isimlere Türkçe unsurlar eklenerek Türkçeleştirilmiştir. “*Şkup- Üsküp, Struga – Ustruga, Ştip- İştıp, Strumica- Ustrumca vb.*”

Özellikle Yugoslavya dönemi ile başlayan ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin kurulması ile de devam eden süreçte, Kuzey Makedonya coğrafyasında daha önceden verilen Türkçe yer adları Makedonca yer adları ile değiştirilmiştir. Her ne kadar Türk kimliğini silme adına bu Türkçe yer adları değiştirilmiş olsa bile halen “*Demir Hisar, Demir Kapı, Ali Koç, Ali Lobası, Doyran, Hacı Hamzalı, Tatar, Tatarlı, Kocacık, Ayranlı, Dedeli, Hacı Hamzalı, Hacı Recepli vb.*” Türkçe yer adları hâlen Makedonya resmî belgelerinde kullanılmaktadır. Yine bütün bu isim değişikliği çabalarına rağmen Makedonca’ya yerleşmiş “*Bekirliya- Bekirli, Buluntuliya – Buluntulu, Gevgeliya - Gölgeli, Baltaliya-Baltalı, Budakova-Budak, Çanakıya-Çanalı, Kiçova vb.*” isimler halen Makedonya edebî dilinde kendine yer bulmuştur.

Bu yer adları Kuzey Makedonya coğrafyasına baktığımızda karşımıza çıkan ilk köy ve kasaba isimleridir. Ülkedeki yer adları konunun uzmanları tarafından geniş çaplı incelendiğinde bu coğrafyanın bin yıllık kadim Türk yurdu olduğunu ve Kuzey Makedonya Türk topluluğunun ülkedeki kadim varlığını daha net şekilde açıklayacaktır.

4. Kuzey Makedonya’da Türklerin Varlık Mücadelesi

4.1. Yücelciler

Kuzey Makedonya Türkleri Osmanlının bölgeden çekilmesinden sonra önce Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı yönetimine girmiştir. Bu krallık dönemi Türkler için hızlı bir asimilasyon döneminin de başlangıcı olmuştur. Bir taraftan mallarına el konulurken diğer taraftan dillerini kullanamaz hale gelen Türkler bunun yanında Müslüman Arnavut milliyetçilerinin baskıları altında da kalmışlardır. Böyle bir ortamda ilk Türk hareketi olarak 1937’de Şuayb Aziz Efendi önderliğinde merkezi Üsküp olan bir birlik oluşturuldu. Makedonya Türklerinin millî ve dinî varlıklarını korumak ve yaşatmak amacıyla kurulan bu birlik 1941’de Yücel adını aldı (Koca, 2017, s. 78).

Yücel Hareketi kuruluşundan itibaren Türkler adına hak taleplerini hayata geçirmek için mücadele vermiş ve bu taleplerin pek çoğunun da hayata geçmesine sebep olmuştur. Türkçe eğitim verilen okul açılması, Türkçe radyo yayının başlaması, ilk Türkçe gazete olan Birlik’in yayınlanması, Türkçe kitapların basımı elde edilen kazanımlardan bazılarıdır. 1944 yılına gelindiğinde Yugoslavya’ya artık komünist partizanlar hâkim olmuş ve bunun sonucu olarak baskılar biraz daha artmıştır.

Yaşanan gelişimlerden rahatsız olan yönetim vatana ihanet gibi uydurma gerekçelerle Yücel hareketi mensuplarını 1947’de bir gece operasyonu ile evlerinden toplayarak tutuklamıştır. Bu tutuklama furyası sadece Yücel Hareketine karşı değil milliyet ve maneviyat duygusu taşıyan diğer bütün milletlere de uygulanmıştır. 19 Ocak 1948’te başlayan yargılamalar altı gün gibi kısa bir sürede tamamlanmış ve bu hareketin pek çok üyesine ağır hapis cezaları verilirken önde gelen dört isim “Şuayb Aziz İshak, Ali Abdurrahman Ali, Nazmi Ömer Yakup, Adem Ali Adem” idam edilmiştir (Koca, 2017, s. 79).

Yücel Hareketinin çabası ve hayatları ile son bulan bu fedakarlıkları meyvelerini vermiş ve hareketin taleplerinin tamamına yakını Tito tarafından 1950’li yıllarda Türklere hak olarak verilmiştir.

4.2. Siyasi Parti Yapılanmaları

1990’da ortaya çıkan yeni demokratikleşme sürecinde bir siyasi dernek olarak Türk Demokratik Birliği kuruldu. Yugoslavya’nın dağılma süreci olan 1991’de yapılan referandumda bu birlik ile birlikte Türkler de bağımsızlık yönünde oy kullanmışlardır ki bazı Makedonlar (özellikle Bulgar yanlıları) ve Arnavutlar bu referandumu boykot etmişlerdir. Referandum sonrası ortaya çıkan bu yeni siyasi gelişmeler doğrultusunda Avni Engüllü’nün başkanlığında Türk Demokratik Birliği 1992’de Üsküp’te olağanüstü toplandı ve adını değiştirerek Türk Demokratik Partisi (TDP) adını aldı. Partinin genel başkanı olarak Erdoğan Saraç seçilmiştir. Kuzey Makedonya Türklerince kurulan ikinci bir siyasi parti de Türk Hareket Partisi (THP)’dir. Bu parti 1999’da kurulmuş olup 2016’da ülkede kurulan hükümette bir bakan ile temsil edilmiştir. 2006 yılına gelindiğinde ise Türk Milli Hareket Partisi (TMBH) adıyla bir siyasi parti daha kurulmuştur.

Böylece çok farklı milletlerin yer aldığı ve her milletin kendisine ait bir veya daha çok siyasi partisinin bulunduğu bu ülkede nüfusun ortalama %4’ünü oluşturan Türkler üç ayrı siyasi parti ile temsil edilmeye başlandı. Ülkede yapılan her seçimin adeta bir nüfus sayımı özelliği taşıdığı dikkate alındığında ülke parlamentosunda çok daha fazla vekil ile temsil

edilebilecekken bu bölünmüşlük nedeniyle Türk toplumu ülkedeki bu siyasi kuvvetten mahrum kalmışlardır. Bugün bu bölünmüşlüğün önemli sonuçlarından biri olarak Kuzey Makedonya parlamentosunda Türkler iki milletvekili ile temsil edilmektedirler.

4.3. Makedonya’da Türkçe Basın – Yayın Hayatı

Kuzey Makedonya’daki Türkçe basın - yayın hayatının başlangıcını Yücel Hareketi ile başlatmak yanlış olmayacaktır. Yücel Hareketinin yoğun çabaları neticesinde Aralık 1944’te bölgenin ilk Türkçe gazetesi olan “Birlik” gazetesi yayın hayatına başlamıştır. İkinci dünya savaşı yıllarında çıkmaya başlayan gazete ilk yıllarda on beş günde bir sonraları haftada bir daha sonraları da üç günde bir çıkmaya başlamıştır. Altmış yıl boyunca yayın hayatına devam eden gazete pek çok önemli şair ve yazarların da yetişmesine imkân sağlamıştır. Günümüzde yayın hayatına son vermiştir. Günümüzde Kuzey Makedonya’daki Türkler tarafından çıkarılan ve yayın hayatına devam gazetelerden birisi “Yeni Balkan” gazetesidir. 2004’te yayın hayatına başlamış olan gazete Kuzey Makedonya’da yaşayan Türklerin sorunlarına ağırlık vermekle beraber gündem, Makedonya, Balkanlar, dünya, ekonomi, kültür, eğitim, spor, siyaset gibi sayfalarıyla ülke ve dünya gündemini de takip etmektedir. Kuzey Makedonya Türkleri tarafından yayınlanan bir diğer gazete ise “Time Balkan” gazetesidir. Elektronik ortamda yayınlanan gazetenin sahibi Time Balkan Medya Şirketi olup genel yayın yönetmeni Seyyid Emin’dir. Gazetenin merkezi Üsküp Eski Türk Çarşısı’ndadır.

Sesler Dergisi, Makedonya Türk toplumuna dil, kültür, sanat ve edebiyat alanında değerli birikimler sağlayan Türkçe yayınlanan dergilerden ilki olma özelliğine sahiptir. Aralık 1965’te yayın hayatına başlayan ve aylık yayınlanan dergi 2001’in nisan ayına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Fahri Kaya, İlhami Emin, Necati Zekeriya, Süreyya Yusuf, Şükrü Ramo gibi Kuzey Makedonya Türk toplumunun düşünce hayatında yer eden önemli isimleri etrafında toplamıştır. Sevinç Dergisi, bir çocuk dergisi olarak 1951’de yayın hayatına başlamış olup 11-15 yaş aralığındaki çocuklara hitap etmektedir. Derginin tamamı Türkçe’dir. Bir başka çocuk dergisi Tomurcuk adlı dergidir. Bu dergi de 1957’de yayın hayatına başlamış ve 7-10 yaş gurubu çocuklara hitap etmektedir (Turan, 1996, s. 27).

Sesler Dergisi Üzerine Bir İnceleme (Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı) adlı doktora tezinde Ertuğrul Karakuş, Makedonya Türkleri tarafından yayınlanan gerek uzun gerekse de kısa ömürlü olan dergilerin bir listesini vermiştir. Ertuğrul Karakuş yapmış olduğu incelemede İsmail Eren’den atıfla 1886-1967 tarihleri arasında toplam 57 (bu sayıya Kosova’da yayınlananlar da dahil) gazete ve dergi yayımlandığından bahseder (Karakuş, 2013, s. 46). Karakuş, İsmail Eren’in bu çalışmasından sonra Fahri Kaya’nın da bir çalışma yaptığını ve 1967 yılından sonrasını incelediğini yazdıktan sonra El Hilal, Vardar Dergisi, Vardar Gazetesi, Kızıllı Elma, Köprü Dergisi, Grafiti Dergisi, Hikmet, Dere, Bahçe, Haberci, Ufuk Dergisi, Kardelen, Evlad-ı Fatihan, Sessiz Gemi gibi dergi ve gazeteleri de bu kategoride saymak gerektiğini belirtmiştir (Karakuş, 2013, s. 28).

4.4. Kuzey Makedonya’da Türkçe Eğitimi

Osmanlının bölgeyi fethi ile başlayıp Balkan Savaşlarına kadar süren zaman diliminde Türkçe öğretimi gerek sıbyan mektebi gerekse de medrese eğitimi ile kesintisiz ve sorunsuz devam etmiştir. Balkan Savaşları sonucu bölgenin elden çıkması ve yönetimin Sırp-Hırvat Krallığının eline geçmesi ile Türkçe eğitimde de sorunlar başlamıştır. Bu sorunlar krallığın yıkılıp yerine Yugoslavya Federasyonunun kurulması ile devam etmiştir. Bu sorun 1940’lı

yıllarda Yücel Hareketinin de etkisi ve Tito'nun onayı ile 1944 yılında Türkçe eğitim veren ilk resmî okulun açılması ile bir nebze de olsa rahatlamıştır.

Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitim veren ilk eğitim kurumu Tefeyyüz İlköğretim okuludur. Tefeyyüz okulu ilk olarak 1884'te Tefeyyüz İptidai Okulu olarak kurulur. O günden sonra okul Osmanlı dönemi, Sırp- Hırvat Krallığı, Bulgar işgali, Yugoslavya Cumhuriyeti ve bağımsız Kuzey Makedonya dönemlerini görmüş ve ayakta kalabilmeyi başarmıştır. Bu süre boyunca eğitim öğretim sırasında zaman zaman sıkıntılar yaşamış ve Türkçe eğitimi de sekteye uğramıştır. En nihayetinde Tito dönemi 21 Aralık 1944'te ana dilde eğitim hakkının kazanılması ile birlikte okul Türkçe eğitimine tekrar başlamıştır. Günümüze kadar kesintisiz Türkçe eğitimini sürdürmekte olan Tefeyyüz ilköğretim okulu Türk toplumu için adı ile bağdaşık olarak bir nefes alma, huzur bulma, yükselme merkezi olmuştur.

Bağımsız Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin 1991 yılında ilanından sonra Türkçe eğitimi, yetersiz olmakla beraber, hızla gelişmeye başladı. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti anayasasında bulunan her milletin ana dilinde eğitim hakkının olduğuna dair (madde 44) maddesi doğrultusunda Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde Türkçe eğitim veren anaokulları, ilköğretim okulları, liseler ve üniversitelerde Türkoloji bölümleri açılmaya başlandı. Ana dilde eğitim her ne kadar anayasal bir hak olsa da ülkedeki Türk azınlık için Türkçe eğitim sorunları tam olarak çözülememiştir. Türklerin görece daha yoğun olduğu Üsküp, Gostivar, Vrabçište, Merkez Jupa gibi batı bölgelerinde imkanlar daha rahat iken Radoviş, Prilep, Veles, Valandova gibi doğu bölgelerinde özellikle dağlık köy bölgelerinde sorunlar kendini iyice belli etmektedir. Pek çok bölgede öğrenci sayısındaki yetersizlik başta olmak üzere ileri sürülen çeşitli nedenlerden dolayı okullarda Türkçe sınıfları açılmamaktadır. Bunun sonucu olarak Türk öğrenciler Arnavutların yoğun olduğu batı bölgelerinde Arnavutça, Makedon nüfusunun yoğun olduğu doğu bölgelerinde ise Makedonca eğitim almaktadırlar.

Mahmut Çelik'in yapmış olduğu tespite göre, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Kuzey Makedonya genelinde 66 ilkokulda Türkçe eğitim verilmektedir. Birinci sınıftan dokuzuncu sınıfa kadarki dönemi kapsayan bu okullarda 6.024 Türk öğrenci eğitim görmekte olup öğretmen sayısı 486'dır (Çelik, 2018, s. 89).

Lise eğitimine gelindiğinde Türkçe eğitimi sorunları biraz daha artmaktadır. Özellikle çeşitli branşlarda Türkçe ders verecek yetişmiş öğretmenlerin azlığının yanı sıra bu branşlardaki Türkçe ders kitaplarının yetersizliği başlı başına bir sorun olarak ortada durmaktadır. Bu durum doğal olarak birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Günümüz Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde 7 düz ve 6 mesleki devlet lisesinde Türkçe eğitim verilmektedir. 2015-2016 eğitim öğretim döneminde Makedonya Cumhuriyeti'nde düz ve mesleki liselerde Türkçe eğitim gören toplam öğrenci sayısı 1616'dır. Bu liselerde toplam olarak 120 Türk öğretmen çalışmaktadır (Çelik, 2018, s. 90).

Gerek sahada yapmış olduğumuz çalışmaların ve gerekse de Kuzey Makedonyalı Türkler ile yapmış olduğumuz görüşmelerin bize göstermiş olduğu farklı bir sorunu belirtmekte fayda vardır.

13 Ağustos 2001'de yapılan Ohri Çerçeve Anlaşmasına göre, Makedonların dışındaki diğer etnik gruplara devlet kadrolarında nüfuslarına oranla temsil hakkı verilmesi yasal güvence altına alınmıştır (Dalkılıç, 2018, s. 91). Yani Makedonya kamu kurumlarında Türklerin çalışan olarak yer alma oranları, Makedonya'daki nüfus oranları doğrultusunda olmalıdır. Buna göre

ülkede bulunan kamu kurumlarının ortalama %4'ünü Makedonyalı Türkler oluşturmaldırlar. Yine Kuzey Makedonya anayasası madde 44'e göre tüm azınlıkların anadilde eğitim alma hakkı mevcuttur.

Anayasadaki bu hakka göre ülkedeki diğer azınlıklar gibi Türkler de anadilde eğitim almaktadırlar. Buna göre Türk öğrenciler ilköğretim ve lise eğitiminin tamamına yakını Türkçe almaktadır. Bu nedenle bu Türk öğrenciler ülkenin resmî dilleri olan Makedonca ve Arnavutçayı devlet kurumlarında kullanacak kadar edebî seviyede öğrenememektedir. Doğal olarak Türk öğrenciler ülkede Makedonca veya Arnavutça eğitim veren devlet üniversitelerine girme konusunda zorlanmaktadırlar. Çözüm olarak ise bu öğrenciler yükseköğretim için Türkiye'yi tercih etmekte. Türkiye'de yükseköğretimi tamamlayan Makedonyalı Türk gençleri iyi bir eğitimle ülkelerine dönmektedirler. Ancak her ne kadar Türkiye'nin veya Avrupa'nın seçkin üniversitelerinden mezun olsalar da eğitilmiş bu Türk gençleri devlet kurumlarında yeterince yer alamamaktadırlar. Sebebi ise yukarıda da bahsettiğimiz gibi devletin resmi dillerinden herhangi birini devlet kurumunda kullanabilecek kadar edebi seviyede yeterince bilemiyor olmalarıdır. Bu durum bir taraftan Makedonya'da yaşayan eğitilmiş Türkler arasında işsizliğe sebep olurken diğer taraftan da gençlerin geleceklerini Türkiye'de aramalarına yol açmaktadır. Türkiye'ye yerleşen bu gençler bir süre sonra ailelerini de yanlarına almakta doğal olarak da Makedonya'dan Türk göçü yaşanmaktadır. Bu konu bizce üzerinde düşünülmesini gereken ve çözüm yollarının araştırılmasını gerektiren bir olgudur.

Yükseköğretime gelindiğinde okul öncesi ve ilkokul Türkçe eğitiminde öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere ilk olarak Üsküp Kiril Metodiy Üniversitesinde bulunan Üsküp Pedagoji Akademisi bünyesinde 1963-1964 eğitim-öğretim yılında Türkçe Öğretmenliği bölümü açıldı. Bu akademi ilerleyen yıllarda aynı üniversiteye bağlı Pedagoji Fakültesi adını aldı. 1976-1977 eğitim-öğretim yılında Üsküp Filoloji Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açıldı. Her iki bölüm de ülkede aydın Türk toplumunun yetişmesinde önemli görevler üstlendiler. 2007 - 2008 eğitim öğretim yılına gelindiğinde ülkenin doğusunda bulunan Ştip şehrinde Gotse Delçev Üniversitesi açıldı ve 2009-2010 yılında bu üniversitenin Filoloji Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü kuruldu. Bu bölüm müfredatı gereğince öğrencilerini çevirmenlik ve öğretmenlik olmak üzere iki alanda uzman olarak yetiştirmektedirler. Bu iki devlet üniversitesi dışında ülkede bulunan bazı özel üniversitelerde de Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin olduğunu belirtmek isteriz.

Günümüzde ülke genelinde Türkçe eğitim öğretimi artık belli bir düzeye ulaşmıştır. Gün geçtikçe de eğitim sistemi içerisinde Türk öğretmenlerin sayısı hızla artmıştır. Bu nedenle 23 Mart 2021 tarihinde Vildan Daut'un inisiyatifinde Makedonya Türk Öğretmenler Birliği kurulmuştur. Birliğin başkanlığına da ülkede Türkçe eğitimin bu ağır yükünü üstlenmek üzere Vildan Daut getirilmiştir. Birlik, Kuzey Makedonya'da siyasi tüm yapılanma ve görüşlerden uzak bir mecrada Türkçe eğitimini geliştirmek, eğitimle ilgili tüm sorunları paydaşlarla birlikte bir araya gelerek çözmek amacını kendisine misyon edinmiştir.

5. Kuzey Makedonya Türk Dili ve Edebiyatı

5.1. Kuzey Makedonya Yöresi Türk Ağzları ve Genel Özellikleri

Kuzey Makedonya Türk ağzlarını genel olarak Balkan Türk ağzları içerisinde değerlendirmek ve Balkan Türk ağzları içerisinde incelemek gerekir. Kendisi de Kuzey Makedonya Türk'ü olan ve Kuzey Makedonya Türk ağzları üzerine çalışmalarda bulunan

Oktay Ahmed'in de belirttiği gibi uzun zaman Rumeli ağızları Anadolu ağızlarının bir parçası olarak düşünölmüş ağız çalışmalarında bu ağızlara pek yer verilmemiştir (Ahmed, 2018, s. 1466). Bu nedenle olsa gerek Rumeli ağızları üzerinde ilk çalışmalar anadili Türkçe olmayan yabancılar tarafından yapılmıştır. I. Kunos, T. Kowalski, G.Nemeth, G. Hazai, E. Boyev, M. Mollava vb. yabancı araştırmacıların yanında A. Caferoğlu, T. Banguoğlu gibi Türkiyeli araştırmacılar da bu sahada araştırmalar yapmış Balkan Türk ağızları üzerine tasnifler yapmaya çalışmışlardır.

Bilindiği gibi 14. yüzyılın ortalarından itibaren Balkanlara yerleşen Osmanlı fethettiği yerlere Anadolu'dan getirdikleri Türk aileleri yerleştirmiştir. Bu Türkler bir taraftan geldikleri yörenin ağız yapısını korurlarken zamanla karşılaştıkları Bulgar, Sırp, Arnavut, Hırvat gibi Hint –Avrupa dilleri ile de etkileşime girmişlerdir. Bu dillere her ne kadar Türkçe unsurlar vermişlerse de bu dillerden pek çok dil unsurunu da kendi Türk ağızlarına dahil etmişlerdir.

Balkan savaşları sonrası Osmanlı'nın 20. yüzyılın başlarında Balkanlardan çekilmesi ile bu topraklarda kurulan ondan fazla ülkenin topraklarında Türkler artık azınlık olarak varlıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bir taraftan Balkanların fethi ile Anadolu'nun pek çok farklı yerinden getirilerek bölgeye yerleştirilen Türkler ve bu Türklerin geldikleri yörenin ağız yapısını koruyor olmaları, diğer taraftan bölgede bulunan pek çok yerel dilden oluşan etkileşim ve bu etkileşimin devam ediyor olması ve bölgede kurulan irili ufaklı ondan fazla devletin, dolayısı ile siyasi sınırların varlığı Balkan Türk ağızlarının kapsamlı bir şekilde incelenmesini ve tasnifini zorlaştırmıştır. Bütün bu zorluklara rağmen Balkan Türk ağızları üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış ağız tasnifleri ortaya çıkmıştır. Balkan ağızları ile ilgili yapılan araştırmaları inceleyerek bu sahada yapılan tasnifler üzerine kapsamlı bir çalışma yapan A. Gülşen çalışmasının değerlendirme kısmında bu tasniflerden isabetli olanının Nemeth'in yapmış olduğu tasnif olduğunu söylemektedir (Gülşen, 2012, s. 125). Aynı çalışmada Nemeth'in Balkan Türk ağızlarını Batı Rumeli ve Doğu Rumeli olmak üzere ikiye ayırdığından bahisle Tuna kıyısında Lom - Samakov hattından batıya ve Samakov – Köstendil - Makedonya hattından kuzeye doğru uzanan bir hat çizdiğinden bahsetmektedir (Gülşen, 2012, s. 116). Bu tasnifi incelediğimizde Makedonya Türk ağızlarının Batı Rumeli Türk ağızları içerisine dahil olduğunu söyleyebiliriz. Ancak şunu da söylemek gerekir ki Makedonya Türk ağızları henüz tam olarak incelenmiş bütün veriler toplanabilmiş değildir.

Kuzey Makedonya Türk ağızları üzerine çalışmalar son zamanlarda hızlanmıştır. Kuzey Makedonya Türk'ü olan ve yerel ağızlara hâkim olan bu araştırmacılar Kril Metodiy üniversitesinde kurulan Türk Dili ve Edebiyatı bölümü etrafında toplanmış değerli çalışmalara imza atmışlardır. Nazım İbrahim, Oktay Ahmed, Hamdi Hasan, Sevim Alil, Aktan Ago gibi Makedonyalı Türk araştırmacıların yanında Erdoğan Boz, Şirin Tufan, Ahmet Gülşen, Alpay İğci gibi Türkiyeli araştırmacıları da bu sahada çalışma yapan akademisyenler arasında saymak gerekir. Kendisi de bir Kuzey Makedonya Türkü olan A. Oktay yapmış olduğu çalışmada Kuzey Makedonya Türk ağızlarını a) Kuzey ağızları (Kalkandelen, Üsküp, Kumanova) b) Batı ağızları (Gostivar, Vrapçište, Kırçova, Debre) c) Güneybatı ağızları (Ustruga, Ohri, Resne, Manastır) d) Doğu ağızları (Valandova, Doyran, Radoviş, İştıp) olmak üzere dört gruba ayırmaktadır (Ahmed, 2018, s. 1473). Oktay A. bu tasnifin devamında kuzey ağızlarının Karadeniz ağızlarına benzediğini söylemektedir. Yine doğu ağızlarının da Yörük ağızları oldukları için Yörük Türkmen ağızlarına benzerliği bir gerçektir. Asıl çalışmanın batı ve güneybatı ağızları üzerine yapılması gerektiğini de söylemektedir (Ahmed, 2018, s. 1473).

Bütün bu değerlendirmeden hareketle Kuzey Makedonya Türk ağızlarının genel özelliklerini şu şekilde sınıflandırmak mümkündür;

Kuzey Makedonya Türk ağızlarında büyük ve küçük ünlü bulunmamaktadır. Diğer ses değişmelerinin yanında “ö” ünlüsü ve “h” ünsüzünden oluşan iki sesin durumu ilginçtir. “ö” sesi üzerine yapılan çalışmaları ve ileri sürülen görüşleri tespit ettikten sonra ülkenin farklı bölgelerinden bolca örneklerle değerlendiren Oktay A., Kuzey Makedonya’nın kuzey ağızları olan Gostivar, Vrapçište, Kalkandelen, Üsküp ve Kumanova’da “ö” sesinin olmadığını ancak diğer tüm ağızlarda kullanıldığını söylemektedir (Ahmed, 2012, s. 23). Aynı şekilde de “h” sesinin de Gostivar, Üsküp ve Manastır Türk ağızlarında hiç yok iken diğer ağızlarda sınırlı bir kullanımın varlığından söz edilebilmektedir (Ahmed, 2012, s. 23) tespitini yapmıştır.

Makedonya Türk ağızlarının genel özelliklerini Ş. Kalsın kısaca şu şekilde belirtmektedir;

- Kelime sonunda bulunan -ı, - u, -ü sesleri yerine -i sesi gelir; *köpri, buldi*
 - Öğrenilen geçmiş zaman eki her zaman – *miş* şeklindedir; *almış, okumış*
 - Bazı durumlarda -i yerine – ı sesi gelir; *benim, verdim*
 - Sedalı ve süreksiz damak – g sesi korunur; *agız, degirmen*
 - Şimdiki zaman eki –*yor* yerine –y, -r ekleri kullanılır; *yapay, gidey*
 - ö sesi yerine genellikle –ü bazen de –u sesi gelir; *küpek, ürdek*
 - h sesi kelimenin başında içinde ve sonunda düşebilir; *asta, oroz*
 - a/e varyantlı bazı ekler, kalın ünlü kelimelere yalnızca – e eki gelebilir; *varse*
- gibi özellikleri belli başlı özelliklerdir (Kalsın, 2016, s. 128).

Kuzey Makedonya Türk ağızlarının morfolojik yapısı incelendiğinde bu ağızlardaki eklerin varyantlarındaki azalmalar dikkat çekmektedir. Pek çok ek sadece tek varyantlı olarak karşımıza çıkar. Öğrenilen geçmiş zamanın eki olarak sadece -*miş* (*oturmuş*), belirli geçmiş zaman eki olarak sadece – *di* ve –*ti* (*kaçti, vurdi*), gibi yapılar örnek olarak gösterilebilir.

Bu ağızlarda kiplerin genel özelliklerine baktığımızda en büyük farklılık şimdiki zamanda görülmektedir. Şimdiki zaman bu ağızlarda –*yor* eki yerine –y veya geniş zaman eki olan -r ile sağlanır; *anlaym, süleysın, bilim, açay, gider*. Geniş zaman ile şimdiki zaman kipleri cümle içerisindeki durumlarına göre kendilerini göstermektedir.

- *Şindi gider evde (Şimdi eve gidiyor)*
- *Er gün okulda gider (Her gün okula gider)* (Oktay, 2014, s. 8).

Gereklilik kipinin kullanılmadığı bu ağızlarda gereklik anlamı “*lazım*” sözcüğü ile karşılanır; *Lazım gelem, lazım gelesın, lazım yapasın vb.*

Kuzey Makedonya Türk ağızlarında dikkat çeken hususlardan birisi de cümle yapısındaki özelliktir. Cümleler genellikle devriktir ve Makedonca’nın cümle yapısına uygun şekilde karşımıza çıkmaktadır;

- “*Ne zaman çıkarsın astaneden hemen ezanini okursun kulağına* (1)”
- “*Kardaşımın torunçesi onbeşindedir gelen aya*” (1)

“... Kuşak dokurduk teziyada” (2)

Arnavutların yoğun olduğu batı bölgelerinde Arnavutça'nın Türk ağızlarına etkisi de görülmektedir. Bu etkileşimden ilk göze çarpanlardan birisi soru edatının *-mı* eki yerine Arnavutça *-a* soru edatının kullanılmasıdır.

-A gelirsın? (Geliyor musun?)

Kuzey Makedonya ağızlarında cinsiyet belirten eklerin varlığından söz etmek mümkündür. Cinsiyet bildiren bu ekler Makedonca – Sırpça'dan bu ağızlara girmiştir. *ihdiyarka (ihtiyar kadın), Arapka (Arap kadın), budalitsa (budala kadın)malimka (muallim hanım) vb. S. Canhasi, bu durumu başka dillerden Türk ağızlarına giren ve dişil cinsiyet bildiren bazı ekler olduğunu belirterek –ka ve –itsa eklerini buna örnek olarak verir (Canhasi, 2012, s. 79).*

5.2. Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı

Osmanlı döneminde Manastır ve Üsküp gibi şehirler birer kültür merkezi olmuş ve özellikle Üsküp isimleri kitaplar dolduracak kadar şairler ve yazarlar yetiştirmiştir. Bu nedenle Kuzey Makedonya coğrafyasında gelişen Türk edebiyatını genel olarak üç bölüme ayırmak mümkündür.

- Osmanlı Dönemi Türk Edebiyatı
- Balkan Savaşlarından 1944 yılına kadar geçen süre
- 1944 Sonrası Çağdaş Makedonya Türk edebiyatı

Bizim yaptığımız bu tasniften ayrı olarak Z. Gürel Makedonya Türk edebiyatının Osmanlı'dan da eskiye dayandığını belirterek Makedonya Türk edebiyatını a) Makedonya'da kadim Türk edebiyatı b) Makedonya'da Osmanlı asırlarında Türk edebiyatı c) Makedonya'da Osmanlı hakimiyeti sonrası Türk edebiyatı d) Makedonya'da çağdaş Türk edebiyatı olmak üzere dört bölüme ayırmaktadır (Gürel, 2019, s. 25).

Osmanlı'nın Balkanların genelinden olduğu gibi Kuzey Makedonya'dan da çekilmesi ile Türk halkı adeta sahipsiz kalmıştır. Kurulan yeni krallığın ve milliyetçi çetelerin baskısı altında ezilen Türk toplumu bir de geçim ve güvenlik sıkıntısının zorluğu altında yoğun şekilde bunalmıştır. Bu ve benzeri nedenlerle Türk toplumu çareyi Türkiye'ye göçte bulmuştur. Doğal olarak bu şartlar içinde yaşanan olayları anlatan halk edebiyatı ürünleri ve tekkelerde oluşan tasavvufi bazı söylemlerin dışında Türk toplumu içerisinde yazılı bir edebiyatın oluşması pek mümkün olmamıştır. Yazılı edebiyattaki bu suskunluk 1944 yılında Tito'nun izni ile Üsküp'te “*Faşizme Ölüm Halka Hürriyet*” sloganıyla bölgenin ilk Türkçe yayın organı olan *Birlik* gazetesinin yayın hayatına başlamasına kadar sürmüştür.

Birlik gazetesinin yayın hayatına başlaması ile Kuzey Makedonya Türk edebiyatının da ilk hareketlenmeleri başlamış oldu. Gazete daha ilk sayılarının birinde Hasan İzzettin Dinamo'nun şiirini yayınlamaya edebiyat alanında ilk adımlarını atmıştır. Bunu Şükrü Ramo'nun şiiri takip etmiştir. Hemen belirtmek isteriz ki bu ilk şiirler şiir ve edebiyat kriterlerine pek uymayan çalakalem yazılmış şiirler gibi gözükmemektedir. Ancak savaş yorgunu ve onlarca yıldır dilini kullanamamış ve Türk dili adına dünyaya açılmamış bir toplumun ilk eserleri olması adına çok önemli ürünlerdir. Birlik gazetesi ile başlayan bu süreç 1966'da Sesler dergisinin de hayata geçmesi ile Kuzey Makedonya Türk edebiyatı yeni bir ivme kazanmıştır. Böylece Birlik gazetesi ve Sesler dergisi etrafında Türk aydınları toplanmıştır. Ancak her ne

kadar edebi manada eserler ortaya çıkmaya başlamış olsa da dilin inceliklerine hakim eğitimli aydınların eksikliği hissedilmeye devam etmiştir.

1950’li yıllarda Makedonya Türk yazarları yavaş yavaş kendini göstermeye başlamış eserler ortaya koymuşlardır. Hatta bu dönemde Şükrü Ramo, Mustafa Karahasan, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, Mahmut Kıratlı, Şevki Vardar, İlhami Emin, Hüseyin Süleyman vb. Mustafa Karahasan başkanlığında Makedonya Türk Yazarlar Cemiyetini kurmuşlardır (Engüllü, 1997, s. 84). 1950’li yıllar incelendiğinde dönemin Türk yazarları ve edebiyatçıların 1960’lı yıllara kadar mevcut sosyalist rejimin ideolojisi doğrultusunda eserler verdiği görülür. Eğer böyle bir ideolojik sınırlar olmasa idi daha fazla yazar duygu düşüncelerini rahatça ifade edecek belki bugün daha güçlü Türk edebiyatından söz ediyor olacaktık. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki uzun ve yorgun bir dönemden sonra yeni yeni filizlenmeye başlayan Makedonya Türk edebiyatı günün şartlarında rejim ile ters düşmezdi. Bu zaten sınırlı sayıda olan Türk aydınlarının daha çok baskı altında kalmalarına sebep olabilirdi.

1970-1980’li yıllar Makedonya Türk edebiyatı için yeni bir hareketlenmenin olduğu yıllardır. S. Engüllü bu dönemi “kanaatimiz odur ki 70’li kuşakla birlikte kimlik arayışını tamamlanmış Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı normal gelişim sürecine girmiştir. Buna göre her on yılda yeni bir kuşağın belirlenmesi dönemi de haliyle kapanmıştır” (Engüllü, 1997, s. 87) ifadeleriyle anlatır. Bu sürecin tamamlanması ve yeni bir dönemin başlamasında, muhakkak ki dönemin siyasi gelişmeleri sonucu Kuzey Makedonya Türk edebiyatçıların Türkiye’de yayınlanan eserlere daha rahat ulaşmaları ve edebi gelişmeleri takip edebilmelerinin büyük rolü vardır.

Kuzey Makedonya’nın bağımsızlığı ile hızlanan yeni edebi gelişmeler 2000’li yıllar ile gelişmesini yeni ürünler ve yeni isimlerle devam ettirmiştir. Hiç kuşkusuz bunda Kril Metodiy Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün mezun etmiş olduğu öğrencilerin faaliyetleri özellikle Köprü Edebiyat Kültür- Sanat dergisinin kurulması büyük önem taşımaktadır.

Kuzey Makedonya Türk edebiyatının ilk şairleri incelendiğinde ya o dönemlerde yaşanan savaşlarda cepheye gitmiş ya da çocukluğu savaş yıllarında geçmiş kişilerden oluşmaktadır. Dolayısı ile yeteri kadar bir eğitim alamamışlar veya eğitimlerini daha sonraları tamamlamışlardır. Bu nedenle belki de şiir yazmak özellikle çocuk şiirleri yazmak onlar için bir deneme merkezi olmuştur. 1944’te anadilde eğitim hakkı verilip Tefeyyüz ilkokulu açılınca uzun yıllar Türkçe kaynaklardan mahrum olan Türk toplumunda eğitim öğretim için materyal ihtiyacı ortaya çıktı. Bununla birlikte toplumun Türkçe okumaktan uzak kalışı ve yeni oluşmaya başlayan Türk edebiyatının daha geniş halk kitlelerine ulaştırılması ihtiyacı edebi ürünlerden ilk olarak şiire ağırlık verilmesini gerekli kılmıştır. Bu ilk dönemlerde ortaya çıkan ürünler ortak kitaplarda yayınlanmıştır. A. Hayber, ortak kitap yayınlama gerekçesi olarak, bir an önce okuyucunun eline Türkçe bir şeyler verme ihtiyacı olduğunu bunun içinde her bir aydının ayrı ayrı kitap yayınlayacak zamanlarının olmadığını söyledikten sonra bu kitaplara şu örnekleri verir; a) Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri (1950) Mustafa Karahasan, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya b) Sesler (1952) Necati Zekeriya, Fahri Kaya, Mustafa Demir, İlhami Emin c) Yürü Aydınlığa (1952) Mustafa Karahasan, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, Enver Tuzcu, İlhami Emin, Ş. Vardar (Hayber, 2008 s. 16). Kuzey Makedonya Türk edebiyatında şiir alanında eser vermiş şairlerden Suat Engüllü, Enver Tuzcu, Şükrü Ramo, Avni Engüllü, Necati Zekeriya, İlhami Emin, Esat Bayram, Mustafa Yaşar, Nusret Dişo Ülkü, Lütfü Seyfullah, Fahri

Ali, Abdulfettah Rauf, Sabit Yusuf, Rıfat Emin Bekir Abdi, Oktay Ahmet vb. şairleri saymak gerekir.

Kuzey Makedonya Türk edebiyatında hikayeciliğin şiirden daha geç başladığını görüyoruz. Bununla rağmen ikinci dünya savaşından sonra hikâye üzerine yoğun çaba harcayan ilk isim 1946'da yayımlanan *Hapishanede Bir Gece* adlı hikayesi ile Mustafa Karahasan olmuştur. Karahasan'ı daha sonra Necati Zekeriya, Fahri Kaya ve Mahmut Kıratlı takip etmişlerdir. Bu yazarları hikâye türünde eser vermiş ilk kuşak olarak kabul etmek gerekir. Sonraki dönem hikayecileri ikinci kuşak olarak kabul edecek olursak bu ikinci kuşak hikayecilerinin eserlerinde dil ve teknik olarak daha başarılı oldukları gözükmemektedir. Bu iki kuşak arasındaki farkı F. Kaya ilk kuşak yazarların eğitimini anadili Türkçe olmayan yabancı öğretmenlerden aldıklarını, ikinci kuşağın ise ilk ve orta öğrenimlerini Türkçe almaları yanında Türkiye'deki dil ve yazın çalışmalarını da yakından takip etme avantajına sahip olmaları olarak tarif etmektedir (Kaya, 2008, s. 12). Şükrü Ramo, Mustafa Karahasan, Süreyya Yusuf, Mahmut Kıratlı, Fahri Kaya, Güler Sevim, Avni Engüllü, Enver İlyas, Suat Engüllü, Avni Abdullah gibi isimler Makedonya Türk edebiyatında hikâye türünde eser veren yazarlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Deneme türüne gelindiğinde bu alanda ilk dönem yazarların birkaç çalışmasından başka deneme türünün pek fazla gelişemediğini görüyoruz. Zaten ilk deneme yazıları Birlik gazetesi ve Sesler dergisinde yayınlanmakta idi. Ş. Başar konu ile ilgili olarak "Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığına kadar deneme türleri ancak gazete ve dergilerde yayınlanabiliyordu. Bu yayın organları ise belli bir ideolojiye hizmet etmek zorundaydılar. Bu yüzden yazılar pek çok kez ya sansürleniyor ya da yayınlanamıyordu. Bu da yazarlarımızın deneme türüne ağırlık vermesini engellemiştir (Başar, 2008, s. 11) tespitini yapmaktadır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Mustafa Karahasan, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, İlhami Emin, Avni Engüllü, Oktay Ahmed gibi isimleri deneme alanında eser vermiş yazarlar olarak görmek mümkündür. Tiyatro türüne geldiğimizde ise Hüseyin Süleyman, Mustafa Karahasan, Şerafettin Nebi, Lütfi Seyfullah, İlhami Emin, İrfan Bellur, Sabit Yusuf gibi oyun yazarlarımızı sayabiliriz.

Kuzey Makedonya Türk edebiyatını modern manada 1945'li yıllarda başlatmak mümkündür. Bu tarihten günümüze kadar edebiyat türlerinin pek çoğunda eserler verilmiştir. İlk yıllarda amatör olarak başlasa da günümüzde yetişen yeni nesiller ile Makedonya Türk edebiyatının daha da gelişeceği muhakkaktır. Ancak henüz roman türünde kayda değer bir eserin çıkmamış olması da unutulmamalıdır. Yetişen genç nesillerin eksik olan bu roman alanında da eserler vereceği muhakkaktır.

E. Artun, "bütün toplumlar tarih sahnesinde var oldukları andan itibaren edebi ürünler ortaya koymuşlardır. Sözlü ve anonim olarak ortaya çıkıp zaman içerisinde gelişen ürünlerden edebi değer taşıyanlar halk edebiyatı altında incelenmiştir. Sözlü edebiyatın bu tam anlamıyla eğitici işlevi atasözleri, özdeyişler, bilmeceler ve masallarla ortaya çıkar" (Artun, 2011, s. 1) ifadeleriyle halk edebiyatını tarif etmektedir. Toplumların tarih boyunca yaşadıkları savaşlar, göçler, hastalıklar gibi toplumun genelini ilgilendiren olaylarla birlikte düğünler, cenazeler, asker uğurlamaları, eğlenceler vb. faaliyetler toplumun hafızasında yer etmiş kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılmıştır. Özellikle uzun yıllar Osmanlı yönetiminde kalmaları ardından krallık dönemi, birinci ve ikinci dünya savaşlarını yaşamış olmaları, Anadolu'ya yoğun göçler, bir dönem Türkçe eğitimden ve yazılı edebiyattan mahrum kalmaları muhakkak ki Kuzey Makedonya Türk halk edebiyatında kendisine yer bulmuştur.

Kuzey Makedonya’da Türk halk edebiyatı ile ilgili ilk çalışmaları T. Kowalski gibi yabancı Türkologlar yapmışlardır. H. Hasan’ın da tespit ettiği gibi T. Kowalski’nin “Makedonya’dan Osmanlı-Türk Halk Şiiri” adlı çalışması halk edebiyatı üzerine yapılan ilk çalışmadır. Çalışmada Makedonya’da doğup büyümüş askerlerden derlenen 63 şiir ile bir masal yer almaktadır. (Hasan, 2008, s. 2). Sonraki yıllarda Glişa Elezoviç, Tihomir Corcevi gibi isimler de halk edebiyatı üzerine derlemeler yapmışlardır. Birlik Gazetesi ve Sesler Dergisinin yayın hayatına başlaması ile halk edebiyatı ürünleri yavaş yavaş derlenerek yayınlanmaya başlamıştır. Burada hemen belirtmek isteriz ki alan üzerine çalışan hemen hemen bütün araştırmacıların da belirttikleri gibi bu ilk derlemeler genellikle öğretmen ve ilkökul öğrencilerinin derlemeleridir. Derleme kriterlerine pek uygun olmasalar da bu ilk yayınlar halk edebiyatının gelişimi için önemlidir. Uzun yıllar bu şekilde dağınık olarak yapılan derlemeler 2000’li yıllara gelindiğinde, artık Kril Metodiy Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün de olgunlaşarak varlığını sürdürmesi sayesinde, bilimsel bir değerlendirmeye alınmıştır. Bu çalışmalar kendisi de bir Kuzey Makedonya Türkü olan Prof. Dr. Hamdi Hasan tarafından bilimsel kriterlerle yeniden derlenmiştir. Hamdi Hasan yapmış olduğu bu çalışmaları Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler (1997), Makedonya Türklerince Söylenen Bilmeceler ve Tekerlemeler (2005), Makedonya Türklerince Söylenen Maniler (2007) ve Makedonya Türklerince Söylenen Türküler (2008) adları ile dört ayrı kitapta toplamıştır.

6. Kuzey Makedonya Türklerinin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri

Halk kültürü, adet ve inanmaların meydana getirdiği davranış kalıplarıdır. Bireylerin toplum içerisinde diğer bireylerle olan ilişkilerini bu davranış kalıpları belirler. Bunlar, toplum yaşamında varlıklarını sürdüren, yazılı olmamasına rağmen toplumda yaşayan bireylerin uyması gereken sosyal normlardır (Bars, 2014, s. 354). İnsan hayatının gerek biyolojik gerekse de sosyolojik olarak doğum, evlenme ve ölümden oluşan üç önemli dönemi vardır. Bu dönemler halk kültürü bağlamında gerek birey gerekse de toplum bağlamında birçok inanç, adet, töre, ayin vb. özel kutlamalara veya işlemlere tabi tutulmuşlardır. Bu nedenle her toplumda özü aynı olmakla beraber geçiş dönemleri özel bir öneme sahiptir. Kuzey Makedonya Türk toplumunda da bu geçiş dönemleri ile ilgili çok farklı ritüeller, törenler görmekteyiz. Dinsel öğelerin ağır bastığı bu törenlerde kadim Türk kültürünün izlerinin yanında modern öğelere de rastlamak mümkündür.

Evlilik insan hayatındaki en önemli statü değişikliklerinden birisidir. Bu nedenle toplumlar için evlilik ve sonrasında gelişen olaylar büyük bir öneme sahip olmuştur. İşte insanoğlu bu ve benzeri önemli olayların içerisine çeşitli semboller yerleştirerek kültürü oluşturmuştur. Bundan ötürüdür ki koca evine yeni gelen bir gelinin kucağına erkek çocuk vererek ocağının tütmesi soyunun çoğalması murat edilmiştir. Diğer taraftan kimi yörede gelin ocak başına götürülmüş burada yemek karıştırması istenmiş veya alınına kazan karası çalınarak geline yeni evinin ve ocağının orası olduğu temsilen söylenmiştir. Kimi zaman damat traşı sırasında çeşitli türküler veya maniler söyleyerek damada artık bekarlığın bittiği ana kuzusu olamayacağı artık bir ailesinin olduğu ve sorumluluk sahibi olduğu mesajı verilmiştir.

Modern sistemin adaptasyon adı altında yapmaya çalıştığı aktiviteleri başta düğünler olmak üzere çeşitli sosyal olaylarda toplum tarafından nasıl çözümlendiği görülmektedir. Kuzey Makedonya düğünlerinde de karşımıza çıktığı gibi yeni evlenen gelin üç gün veya bir hafta sonra baba ocağına götürülmektedir. Gelin bu ilk gidişinde gündüz baba evinde kalmaktadır.

İkinci gidişinde ve sonraki gidişlerde ise birer gece artırılarak baba evinde kalmaktadır. Böylece gelinin baba evi hasreti giderilmekte bir taraftan da yeni evine alışması sağlanmaktadır. Bu gidip gelmeler sırasında aileler geniş akraba toplulukları halinde birbirleri ile görüşmekte böylece yeni oluşan hısımlık kurumu da güçlendirilmektedir. Yine Kuzey Makedonya'nın Novak köyünde tespit ettiğimiz gibi damadın damatlık kıyafetleri aileden bekar bir gence giydirilip düğün sırasında kız evine gitmesine izin verilir. Böylece o gence de artık sıranın ona geldiği mesajı verilerek adeta düğün provası yaptırılmaktadır. Evlilik gibi doğum ritüelleri, sünnet törenleri, cenaze ve sonrası ritüeller de çeşitli sembollerle birlikte kültür haline getirilmiştir. Bu ritüeller büyük bir özenle uygulanmış ve halen de uygulanmaktadır.

6.1. Doğum

Her evlilikten sonra doğal olarak evliğin meyvesi olan çocuk beklenir. Bir yıla yakın süre beklenmesine rağmen halen müjdeli haber gelmemiş ise modern tıbbın yanında çocuk olması için bazı ritüellere başvurulur. Struga ve Manastır gibi bazı şehirlerde gelinin bir eşyası bir ikindi vakti Hasan Baba türbesine bırakılır. Eşya ertesi gün sabah namazı ile alınarak gelinin bu eşyayı giymesi istenir (4, 6, 8, 11). Bazı yörelerde gelin kadınlar eşliğinde def çalarak suya gider ve buradan su getirir. Gelinin bu su ile banyo yapması istenir (1, 11). Debre yöresinde ise bu iş daha çok gizli yapılır ve gelin bir şelalenin altına götürülerek şelalenin altından üç defa geçirilir (2, 3, 5). Burada belki de en dikkat çekici husus çocuğun olmamasına rağmen erkeğin ikinci bir evlilik yapmamasıdır. Bütün kaynak kişilerimize ısrarla sorduk. Verdikleri cevapta ikinci evlilik olayının (kuma alma) olmadığını ancak bir boşanma durumu olursa erkeğin tekrar evlendiği yönünde oldu. Genellikle her iki tarafın durumu kabullendikleri ve ayrılmadıkları gözükmektedir.

Anadolu'da olduğu gibi Makedonya Türk toplumunda da gerek lohusa kadın gerekse de çocuk kırk gün evden çıkartılmaz. Eğer lavabo dışarıda ise ve anne lavaboya gidecek ise mutlaka başını bir bez ile örter. Akşam vakti komşuya herhangi bir şey verilmez çocuğun eşyaları dışarıda bırakılmaz. Eğer çocuk zorunlu olarak evden çıkacak ise kundağına bir paça ekmek konulur. Bu ekmek eve dönüşte eve sokulmaz kapının önünde bırakılır. Yine çocuğun kundağına Kuran'ı Kerim, çiğ yumurta, mavi boncuk vb. nazardan ve kötülüklerden koruyacağına inanılan bazı malzemelerin de konulması geleneği vardır. Çocuk odada yalnız bırakılmaz. Eğer yalnız kalacak ise yanına süpürge bırakılır. Bazı yörelerde lohusa kadının başka evin şavkına (ışığına) bakması istenmez. Eğer bakarsa annenin sütünün kesileceğine inanılır (1). Struga taraflarında bu inanç çocuğun banyo suyunun dışarı dökülmesi sonucu annenin sütünün kesileceği şeklindedir (6).

Çocuk doğduktan üç gün sonra kulağına ezan okunur ve adı söylenir. Sonrasında yemek yenir türküler söylenir. Kaynak kişilerimizden Hasan Hate kendi çocuğunun eğlencesinde babasının da çok sevdiğini söylediği şu türküyü aktarmıştır;

Yeşil yaprak arasında
Kırmızı gül goncasi
Nerelerde mekân tutmuş
Gönlümin eğlencesi

Varın sorun nazlı yara

Benden gayru kimi var

Kasdetti düşman ayirdi

Elveda şimden gayru (8)

Çocuğun süt dişi çıktığında buğdaydan yapılan ve adına hedik denilen içerisine şeker katılarak bir yemek hazırlanır. Bu yemek etraftaki çocuklara dağıtılır. Kimi yörede buğday haşlanır ve ipe dizilerek çocuğun boynuna asılır. Çocuk bu buğdayları koparıp yer. Böylece çocuğun yeni dişi çıkarken diş kaşıntısına yardım etmesi ve süt dişini kolay çıkartması umulur (1, 2, 3, 11).

Çocuğun yürümesi gecikirse ayak başparmaklarına bir ip bağlanır ve evin büyüğüne kestirilir (6). Bu gelenek Manastır civarında, çocuğun Hasan Baba türbesine götürülüp ayağına türbede bulunan takunyanın giydirilerek türbe etrafında üç defa yürütülmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (4). Debre yöresinde ise çocuğun ayakları buğday samanı ile bağlanır ve evin kapısının eşliğinde üç defa “yürüycen mi kestim” denilerek balta ile çocuğun ayağındaki saman bağı kesilir.

6.2. Sünnet

Kuzey Makedonya Türk toplumunda sünnet genellikle çocuğun yedi veya dokuzuncu yaşında yapılır. Başka yaşlarda yapılırsa da bu nadir olmakla birlikte mutlaka tek yaşlarda yapılır (8). Sünnetçiler genellikle şehir veya kasabada olurdu. Köyleri dolaşan bu sünnetçiler köye geldiklerinde adeta toplu sünnet törenleri olur. Sünnet işlemi yapıldıktan sonra türküler söylenir eğlenceler düzenlenir. Sünnet edilen çocuğa başta para olmak üzere çeşitli hediyeler verilir. Sünnetlerde kirve geleneği yoktur.

6.3. Kız İsteme ve Nişan

Hemen hemen tüm Türk topluluklarında olduğu gibi Kuzey Makedonya Türk toplumunda da gençler birbirlerini sevip evlenmek istediklerinde anne babalarına özellikle de babalarına söyleyemezler. Bunun yerine daha çok yakın bir akrabaya söylerler. Eğer evlenme çağındaki delikanlının bir sevdiği yoksa bu iş doğal olarak anneye düşer ve görücü usulü evlilik için çalışmalara başlar. Uygun kız aranırken akraba olmamasına dikkat edilir. Dolayısı ile yedi göbek geriye kadar akrabalık bağları araştırılır. Çünkü akraba evliliklerinde “ alması var onması yok”(2) sözünde açıklandığı gibi çocukların sakat olacağına inanılır. Uygun bir genç kız bulunduğu kız istemeye damadın kendisi gitmediği gibi damadın anne babası da gitmez. Onun yerine köyün veya akrabanın ileri gelenlerinden birkaç kişi gönderilir. Bu durum istenilen kızın verilmemesi halinde aileler arasında çıkması muhtemel gerginliğe karşı alınmış bir tedbir olarak düşünülebilir. (3) Bu kız isteme haftanın herhangi bir gününde yapılmaz pazartesi veya perşembe günü yapılır. Kız istendiğinde kız tarafı kızlarını hemen vermez müsaade ister. İstemeler neticesinde eğer kız tarafı kızlarını vermek isterlerse erkek tarafına lokum, havlu, yazma, mendil gibi bir peşkeş (hediye) gönderir. Böylece erkek tarafına bu hediye size verdiğimiz gibi kızımızı da verdik mesajı verilir. Bundan sonra küçük nişan denilen söz kesme töreni yapılır ve büyük nişan için birkaç hafta sonrasına gün belirlenir.

Nişan için erkek tarafı geline çeşitli kıyafetler, iç çamaşırları, ayakkabılar, terlikler, takılar vb. hediyeler alırlar. Aynısını kız tarafı da erkek tarafı için alır. Nişan sırasında geline yüzük takılır. Nişanın bitiminde damadın yüzüğü içinden mendil geçirilerek bağlanmış şekilde bir bohça içerisinde damada gönderilir. Çünkü damat hem küçük hem de büyük nişana katılmaz.

Nişan sırasında Türküler söylenir oyunlar oynanır maniler söylenir. Bu manilerden birisini kaynak kişimiz şöyle aktarmıştır.

Getirdim sana şınlak (parlak) ferece
 Sen saklanasın
 Gelir senin kaynanan
 Çık katlanasın. (2)

Kuzey Makedonya Türk toplumunda evliliklerde kız kaçırma geleneğine Manastır hariç pek rastlanmamaktadır. Manastır'da ise yaptığımız çalışmada kaynak kişiler kız kaçırma geleneğinin olduğunu ancak bunun her iki gencin rızası ile olduğunu söylemişlerdir (4). Bazen de ailelerin düşman olup gençlerin birbirlerini sevmesi de sebepler arasındadır. Bu geleneğin en önemli sebebi olarak düğün masraflarının çok olması gözükmektedir. Yine Türk toplumu arasında başlık parası bulunmamaktadır. Novak köyünde yaptığımız çalışmada kaynak kişimiz Ali Sülo eskiden başlık parasının olduğunu ancak bunun yaygın olmadığını söylemektedir (3). Yörede başlık parası tabiri kullanılmaktadır ancak bu para dînî nikah sırasında mehir adında geline vaat edilen paradır. (1, 6).

6.4. Düğün

Düğünler her ne kadar şehirlerde bir veya iki gün gibi kısa sürede yapılırsa da köylerde çok daha uzun yapılmaktadır. Düğünler perşembe günü başlar pazar akşamı biter. Düğünden önce kız tarafına hediyelerle gidilir ve gelinlik (ak enteri) için ölçü alınır. Köylerde düğünden bir hafta on gün önce erkek evinde düğün için ekmek yapılmaya başlanır. Ekmek hamuru yoğrulmaya başlamadan önce kız tarafından ekmek yapımı için izin istenir. Bu aslında kız tarafına eğer bir problem yoksa veya kızı vermekten vaz geçmediyseniz düğüne başlıyoruz şeklinde kız tarafının rızasını almaktır (5). Böylece ekmek yapımına başlanır ve ekmeklerden bir tanesinin içine para konulur. Para konulan bu ekmek saklanır ve düğünden sonraki ikinci gün gelinlik yemeği denilen akşam yemeğinde gelin ekmeği ikiye bölerek erkelerin sofrasına bırakır. Parayı bulan kişi bu parayı damada belli bir bahşiş karşılığı verir. Bu para yeni evin bereketidir ve gelin bu parayı sakalar (5).

Düğünün ilk günü olan perşembe günü erkek evinden sayıları 7-9-11-13 gibi tek sayıdan oluşan ve adına sinici denilen erkekler kız evine giderler. Ellerinde gelin için hediyeler ile birlikte ak enteri denilen gelinlik ve çerezler de vardır. Bugünün akşamında ise erkek evinden kız evine artık kadınlar gider. Bu gece gelinin çeyizleri baba evinde serilir. Bazı yörelerde perşembe günü hamamlık denilen ve gelin ile kızların hamama gittiği ve orada eğlenerek kına yakma adeti vardır. Bu adet eğer uygun hamam yoksa bir akrabanın veya komşunun evinde yapılır (7, 1, 8). Debre yöresinde yaptığımız tespitlerde ise hamam geleneğinin olmadığı yönündedir. Bu yörede perşembe akşamı kız evine gidilir eğlenilir geline kına yakılır (1, 3, 5). Bu kına gecesinde türkülerle gelin ağılatılır ve damadın annesi söze girer;

Yaz ayları açıldı gül beyarları (tomurcukları)
 Geline boya konur
 Ağlama gelin Gülbeyaz
 Senin geldi gelinlik günün

Sorun bakın anasına
Vuralım mi boyasını

(anne cevap verir)
Vuruşamam kıyışamam
Ben kızımdan ayrılamam (2)

Cuma günü akşam yine kız evine gidilir gelin giydirilir ve erkek evinden gelenler gelini görürler. Cumartesi günü gelin evinden çeyiz alınarak erkek evine getirilir ve erkek evinde sergilenir. Çeyizler kız evinden çıkmadan önce küçük bir çocuk çeyizlerin üzerine oturur ve bahşiş alır. Debre yöresinde cumartesi günü her grubun yaşları kendi içerisinde denk olmak şartıyla erkeklerden 15'erli üç grup oluşturulur ve her grubun önüne bir atlı konur. Bu atlıların önünde de bir çocuk tepsi ile helva taşır. Üçüncü grubun önündeki atlı damadın yakın akrabalarından ve evlenme çağında olan bir erkektir. Bu genç damadın damatlığını giyer ve bu heyet kız evine gider. Heyetteki atların heybelerinde gelin için hediyeler vardır. Akşamında ise erkek tarafının kadınları davul zurna eşliğinde kız evine gider ve burada oyunlar oynanarak eğlenilir. Gelini bulunduğu odadan misafirlerin içine davet etmek için kaynana;

Bin vermişim benim anam
Daha bin verecem
Açın anam gelinimi
Ben de göreceğim (2) gibi maniler söyler.

Gelini alma günü olan pazar sabahı evin avlusunda damat tıraşı yapılır. Damat tıraş olurken önüne bir bez serilir ve tıraş sırasında bu beze akrabaları tarafından para konulur. Başta Novak köyü olmak üzere bazı yörede bu bahşiş toplama işi ileri gelenlerden birinin söylemiş olduğu bir tür bahşiş vermeye davet edilen türküler eşliğinde yapılır.

Çiş peşkeş çiş peşkeş
Usta berber usta berber
Güzel yap güzel yap
Usta berber usta berber

Çiş peşkeş çiş peşkeş
Usta berber usta berber
At parayı aga babasi
At parayı aga babasi

Çiş peşkeş çiş peşkeş
Boçalık boçalık
Annesi kadın at parayı
At parayı annesi kadın

Sözleri ile oradaki bütün akrabalar ve komşular sayılarak damada peşkeş (bahşiş) toplanır. Bu bahşiş toplama işi bittikten sonra damada yine türküler eşliğinde nasihat verme işi başlar.

Yeller eser kumlar savrulur

Yolumuz burda ayrılır

Yeller eser kumlar savrulur

Dünya başına devrilir. (Burada dünya başına devrilir ifadesi ile artık bekarlığın, eğlencenin haylazlığın bittiği gerçek dünya ile tanışma vaktinin geldiği, yeni sorumluluklar yükleneceği anlatılmaktadır.)

Yeller eser kumlar savrulur

Yolumuz burda ayrılır

Ali babasından ayrılır

Ali anasından ayrılır

Yeller eser kumlar savrulur

Yolumuz burda ayrılır

Ali bekarlıktan ayrılır

Dünya başına devrilir (3) gibi türküler söylenerek damada artık ana babasına bağlı olmadığı yeni sorumluluklar yüklenmenin zamanının geldiği tavsiyesi verilir.

Diğer taraftan kız evine gelin almaya gidilir. Kız evine damadın gitmediği gibi genellikle kayınvalide de gitmez. Gelin baba evinden aile büyükleri ile vedalaşarak ayrılır. Resne yöresinde bilgi aldığımız kaynak kişimiz bize gelinin baba evinden çıkıp yeni evi olan koca evine geldiği gün oruçlu olduğunu söylemiştir (1). Ancak biz bu duruma araştırma yaptığımız diğer yörelerde rastlamadık. Gelin eve geldiğinde gelinin koltuk altına bir somun ekmeği konulur ki bu gelinin eve bereket getirmesi içindir. Elleri yanan mumlar tutuşturulur. Bu da evi ocağı aydınlık olsun dıyedir. Evin içerisinde kayınvalide gelini karşılar ve ocak başına götürür. Burada kayınvalide gelinin başını üç defa ocağa vurur ki bu gelinin ocağına sahip çıksın dışarılarda fazla dolaşmasın dıyedir.

Dinî nikah genellikle ilk gün erkek evinde kıyılır. Nikah sırasında genellikle gelin ve damat bulunmaz ve nikah vekalet usulü kıyılır. Burada belli bir mehir (İslami usule göre geline vaat edilen altın veya mal varlığı) belirlenir. İmam bu mehirin yazılı olduğu ve iki nüsha halinde olan bir belge hazırlayarak taraflara verilir. Gelin bu belgeyi Kuran-ı Kerim'in içinde saklar.

Gelin yeni evinde genellikle üç gün iş yapmaz. Ancak ilk sabah avlu kapısından mutfığa kadar evi süpürmesi istenir. Bu sırada damadın babası süpürülecek yerlere para saçar. Gelin bu paraları süpürüp toplar. Böylece gelinin yeni evine bağlanması sağlanır. Novak köyünde, düğünün ertesi sabah damadın annesi ve kadın akrabaları ellerinde süslenmiş güğümlerle yanlarına gelini alarak çeşmeye suya giderler. Bu heyet çeşmeye köyün içerisinde dolaşarak giderler. Böylece gelin bütün köye hem gösterilmiş hem de geline çeşmenin yolu öğretilmiş olur. Bu sırada da çeşitli maniler söylenir;

Aman kekliğim

Gümüş kanadın
 Çıksana önümce
 Çeşmeden gelir
 Gelin görümce (2)

Düğünden bir hafta sonra gelin cuma veya pazartesi sabahı damadın babası tarafından baba evine getirilir. Gelin bütün gününü baba evinde geçirir. Aksam olduğunda gelinin ailesi erkek tarafına haber yollayarak gelip gelinlerini geri almalarını isterler. Erkek tarafının haber gelmeden gelinlerini almaya gitmemeleri veya kız tarafının haber yollayarak gelinlerini almalarının istemesi Türk toplumunun ince bir düşüncesidir. Zira akşama kadar baba evinde kalan gelin yeni hayatı ve evi hakkında bilgi verir. Aile kızları ile durumu değerlendirir. Eğer kızlarının yeni evinde hayatını sürdürmelerinde bir sakınca bulunmaz ise erkek tarafına haber gönderilerek gelinlerini geri almaları istenir. Diğer taraftan da erkek tarafı gelinin kendilerinden bir şikayetinin olup olmadığını öğrenmiş olur. Her halde bu durum modern bilimin adaptasyon adıyla adlandırdığı kişinin yeni sosyal ortamına alışması sürecinin Türk toplumunun inceliğinin kültüre aktarılmış bir durumu olsa gerek. Gelin ikinci hafta bir gece baba evinde kalır. Üçüncü hafta iki gece baba evinde kalır. Üçüncü haftanın sonunda artık o zamana kadar kadın ve erkelerin ayrı ayrı oturdukları aile toplantılarında her iki tarafın fertleri de karışık oturmaya başlarlar. Böylece artık aileler birbirlerini kabul etmiş aile olduklarını ilan etmiş olurlar.

6.5. Ölüm

Kişi artık ölüm döşeğine yattığında yanında Kur'an-ı Kerim okunur. Bir taraftan da dudakları su ile ıslatılır. Tövbe getirmesi için kulağına telkinde bulunulur. Hasta ruhunu teslim ettikten sonra yer yatağına alınır ve yönü kibleye gelecek şekilde yatırılır. Camilerde sela verilir ve ölüm haberi duyurulur.

Cenaze namazı genellikle mezarlıkta kılınır. Struga ve Ohri yöresinde cenaze evinde üç veya yedi gece kelimentü (tekbir) okutulur. Misafirlere helva veya hamur işinden yapılmış bir tür çöreğe benzeyen yağmazlık ikram edilir. Elli ikinci gece ise büyük mevlit okutulur. Resne yöresinde ise cenaze toprağa konulduktan sonra yedi gün boyunca evde yemek verilir ve Kur'an-ı Kerim okutulur. Kırkıncı günü ve altıncı ayında büyük yemekler verilir dualar edilir.

Novak köyünde yaptığımız tespitite ise yedi gün boyunca komşular yemek getirirler ancak evde mevlit okunmaz. Mevlit ancak elli ikinci gece okutulur. Yine diğer yörelerde rastlamadığımız şekilde cenaze evden çınca evdeki sular dökülür ve ağzı açık kaplar ters çevrilir. Evde helva kavrulur. Helvanın kokusunun ölünün ruhuna gideceğine inanılır (2, 3, 5).

Sonuç

Kuzey Makedonya her ne kadar hem yüzölçümü hem de nüfus olarak küçük bir ülke olsa da bulunduğu coğrafik konum itibarı ile önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında ülkenin tarihindeki Türk varlığı ve bu varlığın halen de devam ediyor olması bu ülke ile ilgili hem sosyal hem de kültürel bağlarımızın güçlü olduğuna birer delildir. O halde bu ülke ile sosyokültürel bağların yanı sıra ekonomik ve siyasi bağların da güçlendirilmesi bizce önemlidir. Biz bu çalışmamızda ülkenin ekonomik ve siyasi yapısı ile ilgili değerlendirmeleri alanın uzmanlarına bırakarak ülkede yaşamlarını sürdüren Türklerin sosyokültürel durumlarını inceledik.

Kuzey Makedonya Türk nüfusu ülkenin tamamında dağınık bir şekilde yaşamaktadır. Özellikle ülkenin doğu kesimlerinde bu dağınıklığı daha net görmekteyiz. Pek çok köyde birkaç aileden oluşan Türk nüfusu gerek sosyal ve kültürel gerekse de ekonomik sıkıntılarla baş etmeye çalışmaktadır. Bunun sonucu olarak ise köylerini terk ederek ya şehirlere yerleşmekte ya da ülke dışına göç etmektedirler. Bu nedenle asırlardır Türk yurdu olan köylerini tamamen boşaltmaktadırlar. Doğal olarak bu köylere başka milletler yerleşmekte ve Türk izleri silinmektedir. Özellikle birkaç aileden oluşan bu tür köyler ve köylerdeki Türk ailelerin desteklenmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bir taraftan ekonomik olarak güçlenmelerini sağlayacak projeler üretilmeli bir taraftan da sosyokültürel ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Bu amaçla, köylerde bulunan ve hemen hemen tamamına yakını birer tarihî eser olan camiler birer kültür merkezi haline getirilebilir. Bu camiler kurulacak kütüphaneler, okuma salonları yanında, Türkçe derslerin verildiği veya Türkçe sohbetlerin yapılabileceği birer merkez haline dönüştürülebilir. Ülkede bulunan Türk aydınlarının ve Türkoloji öğrencilerinin bu kültür merkezlerinde belli bir program dahilinde Türkçe faaliyetler yapmalarının teşvik edilmesi ve haftada bir kez de olsa dini ihtiyaçlarını karşılayacak din görevlilerinin ziyaretlerinin sağlanması önemli bir ihtiyacı karşılayacağı kanaatindeyiz.

Kuzey Makedonya yönetiminin Müslüman Makedonlar olarak kabul ettiği ancak kendilerini Müslüman Türk olarak kabul eden Torbeşler ile yine bir kısmının kendini Türk olarak kabul eden Müslüman Çingene toplumu hakkında geniş çaplı araştırmalar yapılmasının önemli bir ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz. Kendilerini Türk kabul eden bu toplulukların anavatan olarak Türkiye'yi gördükleri bilinmektedir. O halde bu toplulukların sosyoekonomik olarak desteklenmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Yunanistan ve Bulgaristan'ın yanı sıra Büyük Arnavutluk hayali kuran bazı Arnavut milliyetçilerinin Kuzey Makedonya üzerinde çeşitli emeller taşıdığı bilinmektedir. Bu nedenle Kuzey Makedonya'da hayatını sürdüren Türk toplumunun yanı sıra kendini Türk kabul eden bu Müslüman toplulukların da varlığını ve refahını sağlamak adına gerekli önlemlerin alınmasının gelecek nesiller adına gerekli olduğu açıktır.

Kuzey Makedonya'da Türk varlığını Osmanlı öncesi, Osmanlı dönemi ve Osmanlı sonrası olmak üzere üç döneme ayırmak mümkündür. Buradan anlaşılacağı gibi Türkler bölgede çok eski zamanlardan beri varlığını sürdürmektedirler. Bu uzun süre boyunca Türkler ülkede pek çok yerleşim yerine veya coğrafik unsura Türkçe isimler vermişlerdir. Bu yer isimleri günümüzde yerel yönetimin etkisi ile Makedonca olarak değiştirilmiştir. Her ne kadar bu yer isimleri Makedonca olarak değiştirilmiş olsa da halen pek çok isimde Türkçe unsurlar kendini göstermektedir. Yapılacak çalışmalarla ülkede bulunan yer isimlerinin incelenmesi önemli bir çalışma olacaktır. Tüm bu çalışmalar neticesinde Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplumunun ülkede sonradan yerleşmiş milletlerden biri olmadığı ülkenin asli unsuru olduğu görülecektir.

Kuzey Makedonya çok farklı milletlerden oluşmaktadır. Bu da ülkede hemen hemen her milleti temsil eden siyasi partilerin kurulmasına sebep olmuştur ki bunların sayıları birden de çoktur. Bu nedenle ülkede yapılan her bir seçim adeta bir nüfus sayımı gibidir. Ülkede bulunan Türkler üç ayrı siyasi parti ile temsil edilmektedir. Türk nüfusu bu bölünmüşlük nedeniyle yeterince siyasi temsil hakkını kullanamamaktadır. Bu nedendir ki ülkede Türkler tarafından kurulan sivil toplum örgütleri de genellikle belli bir siyasi görüşü benimsemek zorunda kalmaktadır. Bu siyasi yapılanma Türkler tarafından kurulan sivil toplum örgütlerinin de yeteri

kadar varlık göstermesini engellemektedir. Bu bölünmüşlük Türk toplumu için önemli bir sorundur. Bu nedenle bütün siyasi endişelerden uzaklaşarak ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının belli bir çatı altında toplanması önemli bir ihtiyaçtır.

Ülkede bulunan ve zor şartlarda faaliyet gösteren Türkçe basın yayın kuruluşlarının desteklenmesi ayrıca önemli bir ihtiyaçtır. Bu kuruluşlar ülkedeki Türklerin durumları gereği birer haber alma aracı olmaktan öte Türkler için kimlik belgeleridir. Ayrıca bu kuruluşlar diğer taraftan Makedonya Türk edebiyatının adeta bir kaynağı konumundadır.

Ülkede bulunan Türklerin ve kendini Türk olarak kabul eden Torbeşler ile Türkçe konuşan veya kendini Türk olarak kabul eden Çingenelerin Türkçeyi unutmamaları adına anadilde eğitim sorunlarının hızla çözülmesi gerekmektedir. Öğrenci yetersizliğinden dolayı Türkçe sınıfların açılmadığı yerlerde Türk öğretmenlerin maddi açıdan da desteklenmeleri önemlidir. Tüm zorluklara rağmen Türkçe'nin unutulmasına izin verilmemelidir. Dil unutulursa din unutulur, din unutulursa millet unutulur. Herhalde bunun en acı örneğini tarihi Türk Bulgarları oluşturmaktadır.

Ana dilde eğitim hakkının bir sonucu olarak devletin resmi dillerini tam olarak öğrenemeyen Türk öğrenciler yükseköğretim için başka ülkelere gitmektedirler. Yükseköğretimini tamamlayan bu Türk gençler geri döndüklerinde ülkenin resmi dillerini yeterince bilemedikleri için devlet kadrolarında görev alamamakta veya görev alsalar da zorlanmaktadır. Bu durum eğitilmiş Türk gençlerinin ülkeden göçüne sebep olmaktadır. Bu olumsuz durumun önüne geçilebilecek farklı adımların atılması da Türk toplumu için gereklidir.

Kuzey Makedonya Türk ağızları, özellikle göçler nedeniyle, bu ağızların konuşuru azalmakta ve unutulmaktadır. Bölgede yoğun olarak Türk televizyonlarının da izlenmesi mevcut ağızların yazı diline yaklaşmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle Kuzey Makedonya Türk ağızları zaman kaybetmeden derlenmeli üzerinde gerekli incelemeler yapılmalıdır. Yine söz varlığının muhafazası adına Makedonya Türk ağızları derleme sözlüğü hazırlanmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Bu sayede her geçen gün artan Makedonca ve Arnavutçanın Türkçeye etkisinin bir nebze de olsa önüne geçmek mümkün olacaktır.

Kuzey Makedonya Türk edebiyatı köklü bir geçmişe sahiptir. Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesi ile başlayan süreç sonucunda Türkçe eğitim ve Türkçe kaynaklara ulaşımı kesilmiştir. Bunun yanında bir de yoğun bir göçün yaşanması Kuzey Makedonya'da modern Türk edebiyatının gelişmesini engellemiştir. Uzun ve çalkantılı bir süreçten sonra anadilde eğitim hakkının verilmesi ile 1945'li yıllarda ilk edebi ürünler vermeye başlanmıştır. Ancak eğitimlerini yabancı bir dilde almış olan veya bizzat savaşmış ya da savaş yıllarını yaşamış olan bu yazarların yazılarını resmî ideolojiye uygun yazmak zorunda olmaları ilk dönem Türk edebiyatının yeteri kadar gelişmesine engel olmuştur. Dolayısı ile Kuzey Makedonya modern Türk edebiyatı yeni yeni ayaklarının üzerinde durmaktadır. Bulgaristan'daki Türklerin Romanı (2012 -2021) adlı çalışmasında Atıf Akgün'ün de belirttiği gibi "Balkan Türklerinin yazılı çağdaş edebiyatları, iki dillilik kısıncında birer azınlık edebiyatı hükmünde kendini var eden edebiyat hareketleridir. Meseleye Türkiye Türkçesi ile meydana getirilen çağdaş edebiyatın merkezi olan Türkiye'den bakıldığında söz konusu edebiyatları birer azınlık edebiyatı olmaları yanında Türk dünyası edebiyatlarının birer şubeleri olarak konumlandırmak da mümkündür." (Akgün, 2021, s. 246-247) Bu nedenle gelişmekte olan bu Kuzey Makedonya Türklerinin edebiyatı desteklenmeli Anadolu'da gelişen Türk edebiyatından ayrı tutulmamalıdır.

Kuzey Makedonya Türk toplumu incelendiğinde, özellikle geçiş dönemleri bağlamında, kültürel anlamda Anadolu Türk kültüründen köklü bir şekilde ayrılmadığı görülmektedir. Kültürel öğelerde din faktörünün ağır basması ile beraber kadim Türk geleneklerinin varlığı devam etmektedir. Özellikle doğum öncesi ve sonrası ritüellerde türbelerin halk kültüründeki yeri dikkat çekicidir. Yine düğünde damat tıraşı sırasında damada yeni hayatı ile ilgili verilen öğütler, evlenme çağına gelmiş genç erkeğin damatlık giydirilmesi böylece evliliğe hazırlanması geleneği dikkat çeken bir gelenek olarak kendini göstermektedir. Düğün sonrası devam ettirilen ve gelinin belli aralıklarla baba evine götürülmesi böylece gelinin koca evine alışması sürecine yardımcı olunması geleneği de Türk toplumunun önemli inceliklerinden birisi olarak kendini göstermektedir.

Yapılacak geniş çaplı saha çalışmaları ile Kuzey Makedonya Türk kültürü mutlaka incelenmeli ve kayıt altına alınmalıdır. Anadolu Türk kültürü ile kıyaslanarak yapılacak değerlendirmeler neticesinde önemli verilere ulaşılabileceği kanaatindeyiz.

Yapılacak tüm çalışmalar neticesinde görülecektir ki ülkenin asli unsurları olarak kabul edilen ve ülkenin resmi idillerini oluşturan Makedon ile Arnavut milletlerinin yanı sıra Türklerin de ülkenin ana unsuru belki de en önemli unsuru olduğu ortaya çıkacaktır.

Kaynaklar

- Ahmed, O. (2018). Makedonya Türk ağızları: geçmişi ve bugünkü durumu. *Ulakbilge*, 6(29), 1463-1482.
- Ahmed, O. (2014). Makedonya Türk ağızlarında şimdiki ve geniş zamanın bugünkü morfolojik durumu. *İDİL*, 3(14), 1-11.
- Ahmed, O. (2012). Makedonya Türk ağızlarında iki sesin durumu üzerine: “ö” ünlüsü ve “h” ünsüzü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, (1)2, 15-26.
- Akgün, A. (2021). Bulgaristan’daki Türklerin romanı (1912 – 2021). *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 3(2).
- Artun, E. (2011). *Türk Halk Edebiyatına giriş edebiyat tarihi / metinler*. Adana: Karahan Yayınevi.
- Ayhan, H. (2019). Makedonya ile Yunanistan arasındaki isim sorununun çözümünde arabuluculuğun etkisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)* 9(1), 215-244.
- Bars, M. E. (2014). Şor kahramanlık destanlarında geçiş dönemleri: doğum-evlenme-ölüm. *Turkish Studies*, 9(5), 353-370.
- Canhasi, S. (2012). Kosova ve Makedonya Türk ağızlarında isim çekim ekleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 72-81.
- Çayırılı, N. (2017). Makedonya Türkleri. B. Gökdağ, O. Karadağ (Ed.), *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt Tarih*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çelik, M. (2018). Makedonya’da dünden bugüne Türkçe eğitimi ve öğretimi. I. *Uluslararası Türk Dili Çalıştayı Bildiri Kitabı. Düzce Üniversitesi Yayınları, No.6, Türk Dili Dizisi – 1*, 84-99.
- Dalkılıç, M. (2018). 2001 Ohri Çerçeve Anlaşması sonrası Makedonya’da sürdürülebilir etnik barış ve politik bütünlük sağlanması bağlamında Türkiye’nin rolü. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 85-115.

- Gökdağ, B. A., Karatay, O. (2017). Makedonya kimlik bilgileri. *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt Çağdaş Balkanlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülşen, A. (2012) Balkan Türk ağızlarının tasnifleri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 7(4), 111-129.
- Dikici, A. (2017). Makedonya’da Torbeşler. B. Gökdağ, O. Karatay (Ed.), *Balkanlar El Kitabı 1. Cilt Tarih*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Engüllü, S. (1997). Makedonya Türk Edebiyatı. *Türkiye dışındaki Türk Edebiyatları antolojisi 7 Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erol, M. S. (2017). Makedonya sorununun temel dinamikleri. *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt Çağdaş Balkanlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gürel, Z. (2019). Makedonya’da Türk Edebiyatı ve Avni Engüllü. *İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 23-40.
- Hasan, H. (2008). *Makedonya Türklerince söylenen türküler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını 325.
- Hayber, A. (2008). Makedonya Türk Edebiyatı bir demet şiir. *NİD “MİKENA” Manastır*
- İnbaşı, M. (2017). Balkanlarda Osmanlılar: fetih ve iskan. B. Gökdağ, O. Karatay (Ed.), *Balkanlar El Kitabı 1. Cilt Tarih*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kalafat, Y. (1994). *Makedonya Türkleri (Türkmenler, Torbeşler / Türkbaş, Çenkeriler ve Yörükler) arasında yaşayan halk inançları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Kalsın, Ş. (2016). Makedonya ve Kosova Türk ağızlarında arkaik özellikler. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 125-136.
- Karakuş, E. (2013). *Sesler dergisi üzerinde bir inceleme (Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, F. (2008). Makedonya’da Türk Edebiyatı bir tutam hikaye. *NİD “MİKENA” Manastır*
- Koca, S. K. (2017). Balkan Türklerinin Yakın Dönem Kahramanları “Yücelciler”. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Akademik Bakış Dergisi*, 60,76-90.
- Turan, Ö. (1996). Makedonya’da Türk varlığı ve kültürü. *Bilig Dergisi*, 3, 21-32.
- Zorbay, T. (1917) 1950’ler Türk dış politikasında göç meselesi Yugoslavya’dan Türkiye’ye serbest göç ve Köprülü / Titoveles ilçesi örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 318-335.
- Yeni Balkan: <http://www.yenibalkan.com/tr/gundem/2021-nufus-sayimi-turkler-makedonya-nufusun-yuzde-3-86-sini-olusturuyor>

Kaynak Kişiler

1. Semra Tarık, 1947 yılı doğumlu, ev hanımı, Resne
2. Emine Adem, 1941 yılı doğumlu, ev hanımı, Novak köyü
3. Ali Sülo, 1934 doğumlu, Kocacık doğumlu olup Novak köyünde yaşamaktadır
4. Fuat Fazlı, 1959 doğumlu, Emekli, Manastır (Bitola)
5. Adem Adem, 1958 Doğumlu, öğretmen, Novak köyü

6. Muazzez Volina, 1948 doğumlu, ev hanımı. Struga
7. Zeynelabidin Volina, 1946 doğumlu, öğretmen. Struga
8. Hasan Hate, 1931 doğumlu, Struga
9. Hüsametdin Tarik 1945 doğumlu, emekli, Resne
10. Hasip Zeynula 1937 doğumlu Gostivar Banitsa Köyü
11. İskender Memet, 1955 doğumlu, esnaf, Manastır
12. Nejat Salko, 1968 doğumlu, esnaf, Resne

Extended Abstract

Macedonia is a region separated into three parts after the Ottoman Empire left the area. In the modern day, one of those pieces which belonged to the Serbian and Croatian Kingdoms; was able to get its independence and found a state then this state took the name “Northern Macedonia”. The Republic of Northern Macedonia is geographically located in the heart of the Balkans; hence it has 25 thousand km² of acreage it is a small state. With a two million population, this country can be named a cultural mosaic with its cosmopolitan population including the Turks.

The Turks have been maintaining their existence in Northern Macedonia like in Macedonia since very old times. Starting with the Huns, the existence of the Turks continues till The Ottoman Empire without interruption. The Turks still exist in Northern Macedonia where they formed the majority of the population in the Ottoman Era.

According to the 2021 population census, in Northern Macedonia, there live 83 thousand (including the ones who live abroad) Turks. This figure forms to 4% of the general population. It is known that there live the Torbeshs who claim themselves as Turks and Gypsies who can speak Turkish, in the country.

When the Ottoman empire left the region and the Serbian-Croatian Kingdom took Northern Macedonia, the hard times had begun for the Turks. Starting with the emigration to Anatolia from the region, the hard process becomes harder with the cut of education and press right in the native language. In the 1940s demands for rights started with the Yücelciler Movement, and it played a great role in having education in the native language right in 1944. With the native language education right, new opportunities appeared. Thus; in December 1944, the first Turkish newspaper in the region ‘Birlik’ was published. Turkish intellectuals and writers gathered around this newspaper one by one. Thanks to those intellectuals and the writers who gathered around the Birlik, in 1965 first culture, art, and literature journal of the region ‘Sesler’ was published in Turkish. This journal led the other Turkish journals. So, the Northern Macedonia Turkish Literature which was quiet for a long time; was reborn from its ashes.

Obtaining native language education rights and establishing Tefeyyüz Primary School, the lack of Turkish Language teachers appeared hence to meet this need for Turkish Language teachers in the 1963-1964 academic year, the Turkish Language Teaching Department was founded at the University of Kril Metodiy, Academy of Pedagogy. It is followed by the founding of the Turkish Language and Literature Department in the Faculty of Philology at the university mentioned above. Thus; while the litterateurs who were gathered around the Birlik newspaper and the Sesler journal were producing literary works, thanks to the departments at the university, the need for Turkish educators was met. Besides the Turkish students who graduated from those departments at the university started to develop Northern Macedonia Turkish Literature.

The Turks in the region started to be researched and evaluated for their language and literary features, and culture, widely after those departments’ establishment. Especially the academicians of these departments like Oktay Ahmed, Nazım İbrahim, Hamdi Hasan, Sevim Alil, and Aktan Ago have important studies. Oktay Ahmed who has significant studies on Dialect Features of Northern Macedonia Turks; separated Turkish Dialects of Northern Macedonia into four regions and studied those dialects. On the other hand, Hamdi Hasan; has essential studies on Northern Macedonia Turkish folklore and he compiled and published Turkish folkloric elements like adages, idioms, ballads, lullabies, and ‘mani’s.

Researchers continued to study also on Northern Macedonia Turkish culture. Especially this period which is known as the transition to folklore was studied many times and it has been still studied.

Macedonia took immigrants from different parts of Anatolia when Ottoman Empire came to that land. Thus, while the Turks keep safe the language and cultural features they brought from Anatolia with them, they also formed an interaction with the local people. That is why the Turkish Dialects of Northern Macedonia have differences and they are various. Investigating those dialects in detail will reveal significant data. Along the same line, cultural values also have some differences among the Turks in the region. In particular, the transition periods will show us essential data.

Starting with the establishment of the Republic of Northern Macedonia and continuing with the Ohri framework agreement in 2001, in this period other communities obtained important acquisitions like Turks. One of the most significant of those acquisitions is every nation can have a job in governmental institutions according to the rate of their population. Nowadays, forming 4% of the population, the Turks, unfortunately, could not organize well under the same roof. One of the biggest reasons for this; is undoubtedly Turks are separated into three political parties. Besides, the non-governmental organizations which were founded in the country, are under the effect of those political parties. This is the reason why the Turks can not have enough political power and they have problems finding a place in governmental institutions.

When Northern Macedonia Turkish community is investigated especially in the context of transition periods, from a cultural aspect, one can see that they are not entirely separated from the Anatolian Turkish culture. In cultural items, religious ones are more important than the other items for that reason archaic Turkish traditions are still alive in the region. Especially, for the prenatal and postnatal rituals, shrines have huge importance. Likewise, at a wedding during the groom's shaving elder people advise the groom about his new future life, and putting on a young man a groom suit to help him to get used to being married is one of the remarkable traditions. After the wedding, the bride visits her father's home to help her to get used to her husband's home is another courteous tradition of Turks.

This study, it is investigated the establishment of the Republic of Northern Macedonia and the structure of the population, then the history of the existence of Turks in the country also briefly investigated. We presented indications about the transition period of the Turkish culture after we investigated the language and literature elements of the Turks in the country. After all this research it is determined that the problems in socio-cultural and education fields still there are some problems. However, the Turkish community subsists in every field and keeps developing. As a result, it can be said that even if the Turks form only 4% of the population, the Turks are not a minority in Northern Macedonia but a fundamental element of the country.